

GÖTTFFY BORBÁLA

NÉHAI GÖTTFFY LÁSZLÓ HÁZNÉPÉNEK HÓRA PÓRHADA MIATT ESETT ROMLÁSA

Néhai édes atyám, Mátisfalvi Göttffy László, 1784. Erdélyben, Hunyad V[árme]gyében, az Ilyei Járásban Rectif. Biztos, és ugyanezen Helységben fekvő Branyicskai Urodalom' Birtokosainak Jegyzőjök volt; 's ezen hivatalánál fogva, az irt Urodalomban, Ilye mezővároshoz közel, Szirbben lakék. Kinek lakása' kapujánál, az akkori Rendelések' nyomán, éjjel nappal két falúsi Adózó állott őrt, eggyfelől azért, hogy az akármelly időben, akárhonnan oda érkezett hivatalos Parancsolatok haladéktalanul teljesíthessenek; másfelől azért, hogy a' faluban semmiféle Idegen, hír nélkül ne mulathasson, és azon által ne mehessen.

Ezen szoros vígyáztatásra annyival elkerülhetlenebb szükség vala; mivel azon időben, képek' árulgatásának színe alatt, az Oláhok között sok gyanús Oroszok lappangottak. Kiket azok igen szívesen fogadván, és ápolgatván, velek titkon beszélgethetni igyekeztek. Melly hibáért, az Oláhokat ha megfeddették Előljárójik, ez azoknak nemcsak nehezen esett, hanem még merészelték ezeknek így felelni: «Hijában intetek bennünket, hogy a' Muszkákkal ne társalkodjunk, mert mi ezt ezentúl is fogjuk tenni; állhatatosan meglevén győződve azeránt, hogy Isten ellen vétkeznek mind azok, kik minket az Oroszokkal való eggyüttlételettől eltiltanak; kikben megbecsülhetetlen jó szív ver, és a' kikkel mi eggy valláson vagyunk.»

Az Oláhoknak illetén magok' viseletekből minden közötttek lakott Magyarok rosszat jövendöltek. Melly be is teljesedett az említett eszt. Nov. és Dec. holnapjaiban! Midőn a' Magyar-vért-szomjúhozó Hórának pórhada által, édes Nemzetünknek számtalan idős, értt-korú, fiatal és kiseded Fijai és Leányai kegyetlenül megkínóztattak, és azok, kiknek a' Gondviselés a' megszabadu-

lásra csudaképen útát nem mutatott, iszonyatos módon kioltattak az életből. 'S minden előtalált Nemes Vagyonok fel-dúlattak, és Helységek felégettettek!!!

E' siralmas történet' alkalmatosságával szerencsétlenségre juttatott Magyar Nemzetségek között a' n. édes atyám' ház-népének romlása a' figyelemre legméltóbb. Melly állításom' valóságát láthatni az itten következő soraimból.

A' n. édes atyámnak, mint Rectif. Biztosnak, az akkori sinőrmérték szerint, tisztí kötelességéhez tartozott, a' maga Kerületében találatott Adózóktól az adót felszedetni, és elkül-denit az illető Szolgabírónak. Mellynek felhajtátása végett, oldala mellett két Apsitost tartott. Kik közül egyik Magyar-oroszági Reform. Magyar, keresztnevére Mihály; másik Tógya Todor nevű Szirbi Oláh vala. Ezeket valamint azelőtt, úgy a' feljegyzett év' Nov. 1-jén saját lovain kiküldötte volt a' keze-alatti falúba, a' Birákhoz, ezeknél a' felgyűjtött adónak be-vitelét, a' felgyűjtetlennek pedig felszedését sürgetni.

A' most mondtam hó' 4-dikén, Csötörtökön déltájban a' megnevezett Apsitosok igen nagy sebességgel a' n. édes atyám' lakásának udvarára be, 's innen a' ház' tornácza' elébe vágattak; midőn a' pitvarajtóban velem együtt álló n. édes anyám, Kovásznai Márkus-Deák Judit őket e'képen szólítá-meg: «Mi oka a' Kegyelmetek' szokatlan, szerfeletti nyargalásoknak, melly miatt a' lovak egészen vízben és tajtékban vannak! 'S miért keltek-ki magok is képjeikből?» Melly kérdésekre azok szívek' mélyéből e'ként sóhajtottak-fel: «Az Isten' szerelméért! oda vagyunk, mindnyájon oda vagyunk!!» Erre a' n. édes anyám és én magam nagyon megrémülvén, kértük azokat, hogy beszéljenék-elő; «Hol mit láttak, kitől mit hallottak, vagy ta-pasztaltak?» Ekkor ugyanazok e'szerint folytatók szavaikat: «Mí ma reggel Bezsánból Bikóba utaztunk, mellybe beérkezvén, egyenesen a' Falúsbíró' háza felé lovagolánk. Menésünk' köz-ben hirtelenül azt vettük-észre, hogy bennünket egy csoport Oláhság követ. Mellyet megpillantván, úgy vélekedénk, hogy az azért sereglett-özve, hogy minket meglátott jöni, és siet vinni adóját a' Falúsbíróhoz; 's ez okért csak léptettünk. Azon-ban az Oláhok magunkat beértek, körülkerítettek, és tüstént kezdének kérdezősködni tőlünk azeránt, hogy: «mí mikor indul-tunk-el hazunna, micsoda falúban jártunk, és gyűjtöttünk-e sok pénzt? ha igen; az nálunk van-e?» Kiknek mí röviden: «Jól tudjátok tí azt, hogy az adópénzt nem mímagunk, hanem a' Falúsbírók szokták a Rectif. Biztoshoz vinni;» 's bementünk

velek egyetemben a' Falúsbíró' udvarára, hol a' sűrűség miatt, mellybe a' Falúsbíró is kiállott volt, a' lovokról le nem szállhattunk, és lóháton-ülve hallgattuk ki azoknak e' beszédeket: Annak vége, hogy mi több adót fizessünk! Vége a' Magyaroknak is! Van már nekünk egy olyan jó Királyunk, a' szent Hóra, ki maga is Oláh levén mint mi vagyunk, bennünket adófizetéssel nem fog terhelni; és a' ki nemzetével öszveesküdt, hogy a' Magyarokat mind megölje, 's ezeknek minden vagyonaikat a' maga felekezetének adja. A' mi új dicső Királyunk, a' szent Hóra, Zaránd V[árme]gyében a' Magyarok' meggyilkoltatásokat szerencsésen el is kezdte. Hol sok Nemesek megölettek, 's felprédáltattak minden előkapott Magyar-jószágok. Különösen Gyálú-Márén a' B. Józsika Antal' pálinkafőzője is feldúlott és hamúba borítatott. E' lovakat, mellyeken ültek, mi jól ismerjük, és tudjuk, hogy azok a' Rectif. Bíztoséi, tudjuk, hogy ez is Magyar: ezért azokat töletek elveszük, titeket pedig arra intünk, hogy, mint volt Katonák, gyalog, szépszerint takarodjatak-ki a' falunkból, csak hamar, mivel különben porul jártok.» Mindezeket megértvén, titkos egymás' szemébe-nézésünkkel egymásnak az elszaladásra jelt adtunk, 's a' lovakat eggyeszerre sarkantyúba kapván, a' Fellázdak közül észrevehetetlenül kivágtatánk. Kik hogy céljokat a' lovak elvételére nézve megsemmisítve látták, iszonyatos dühösséggel utánunk eredtek, kövekkel, galyakkal hajgáltak, égre-kiáltó szitkokkal illettek, és fenyegetőztek keményen, ha meg nem állunk, a' lovakat nekik általadni. Minket-üzések ezen falú' határáig tartott, honnan rettenetes káromlások között visszatértek. Mi pediglen a' rajtunk történtek' előmondása végett haza siettünk; 's ímezért vagyunk mind mímagunk ijedt-képűek, mind a' lovak izzadtak és habosok.»

Melly borzasztó hírnek hallása n. édes anyámba és belém annyival nagyobb félelmet önte, mivel n. édes atyám hivatalos foglalatosságai miatt, az előtt két nappal Maros-Brettyére, Ribiczey József Szolgabíróhoz elutazott; és fiatal-szerű testvérbátyám, István Oct. vége felé az említett pálinkafőzőben kifőtt ital' számbavételére küldetett volt. Kire nézve rebegtünk, hogy annak zsákmánylása' 's porrá-égetésekor, ő is kivégeztetett!

A' n. édes nyámnak tünődése alatt, az ötlött eszébe, hogy ha az öccse, Donáth Antal, a' B. Józsika Dániel' Branyicskai Udvari-Tisztje előtt ennyi szörnyűségek tudva nem volnának, hozzá elmenjen, a' hallottakat neki elbeszélni; nehogy ötet, a' nemtudás miatt, szerencsétlenség érje. E' végre lóra ült, és

Mihály Apsitost is lóra ültetvén, maga mellé vette, és Branyicska felé, melly Szirb' szomszédságában fekszik, elindult.

Én magam hatodfél esztendő testvérhúgommal, Máriával otthon maradtam. Hol engemet, vagy amazt valahányszor látták a' kapúnál állott Strázsák, mindannyiszor nagy nevetésre fakadtak, és nagyon, hogy halljuk, mondogatták: «Vége már mindennek.» Továbbá szüntelenül sugdosdtek és kaczagtak Mária nevű Szirbi Oláh Szolgálónkkal, kinek én javasoltam, hogy a' kaczaj-ütés helyett jobb volna, ha dolgához látna. Mellyre az imígy nyilatkoztatá-ki magát: «Én nektek többet nem dolgozom.» 'S néhány szempillantatok mulva elillant.

Azon nap' vecsernyekor a' n. édes atyám, és nyomban a' n. édes anyám haza érkeztek. Ki annak hallottára, az Apsitosokkal, az előadott történetjeket elbeszélltetvén, maga elmondotta a' Branyicska felé tett útazását e'képen: «Minekutána a' fele-utat megtettem, egy nagy csoport Oláhot találtam-elő, melly részint fenn-állott, részint a' földön hevert, részint ült; mindeniknek kezében vagy hosszú-nyelű fejsze, vagy vasvilla, vagy bot, dorong volt. Ezek között elmentem, és tőlek a' köszönet ' fogadásán kívül, semmit nem hallottam. Odább haladtomban egymás Sokaságra akadék, melly az elsővel mindenben megegyezett. Ennek közepette mikor mentem volna, némelly Oláhok, a' köszönet-fogadás után, imígyen szállítanak-meg: «Asszony! hová akarsz menni?» Kiknek válaszolván én; «Branyicskára:» Ők nekem ilyen intést adának. «Ott nincsen mit keressz, mert onnan a' Tisztek, Uraságok mind elszöktek. Minekokáért csak térj vissza; mivel megeshetik, hogy az előttünk levő Sereg, ha közébe méssz, nem fog olyan becsülettel bánni veled, mint a' millyennel az eddig valók bántak.» Ekkor szemesebben nézvén Branyicska felé, felettébb megiszonyodtam, a' temérdek egybegyült Oláhok' csapatjaik' látásán! 's azoktól elbúcsuzván, visszatértem. Kik bucsuzásom' fogadása után ezt kívánák, hogy; «az Isten engem' és háznépemet minden rossztól őrizze-meg.» Mikor az első Csoporthoz visszajutottam, eggynéhányan ezen kérdést terjeszték előmbe: «Miért nem mentél tovább is, hiszen talám nem csak eddig indultál volt?» Mellyre én: «Branyicskára szándékoztam vala menni, de, minthogy az előttetek levő Csoportbeliek azt erősíték, hogy az, kihez indultam, nincs otthon; visszafordultam.» E' szavaimra viszontaglák ők: «Tudtuk mí mind azt, hová? mind azt, kihez akarsz menni.» mind azt, hogy Az, a' kihez indultál, úgymint Donáth Antal, szerencséjére jólevele elszökött. Azonközben neked azt óhajtjuk, hogy

az Ég téged' is, háznépedet is mentse-meg minden gonosztól.» Ezekről is elbúcsuzván, haza feléiettem, és, midőn ezen falú' végénél voltam, egy idevaló Gornyikkal (vármegyei Politzáj-szolga) találkozám, kinek ezen kérdésére, hol jártál? elmondám, hová vágytam menni, 's mi okáért gátoltattam-meg? és így esdeklettem: «Mond-meg, kérlek, jó Ember, miért gyúlt-öszve ilyen szokatlan módon az a' teméntelen nép?» Mellyre az: «Tudja Isten én nem tudom: elég, hogy ebből, mint látom, veszedelmes dolgok fogják magokat kiütnei. 'S bár adná a' Mindenható, hogy temagad és házad' népe a' következhető rossznak áldozatai ne lennétek; mert férjed, rajtunk éjjel nappal kész levén segíteni, nekünk nagy könnyebbségünkre és hasznunkra volt.»

Csak hamar magam is előadtam, hogy édes Szüléim' jelenem-létekben, az Örök- és Szolgáló mimódon hahotáltak, sugdostak, 's miket fedeztek-fel; és hogy ez azolta a' háztól eltűnt.

Ezek e'szerint megesvén, a' n. édes atyám magához hivatá a' Falúsbíró, Bózá, Juont és az Eskütteket, kiknek a' nála volt, felhajtott háromszáz Rfr. adópénzt és az ezzel járó Irást általadván, tőlek ezeket kérlette: «Mi okon gyúlték-öszve mindenfelé olly' sokan az Oláhok, és igaz-e, hogy Zaránd V[árme]gyében Magyarokat öldöstek?» Kinek a' Falúsbíró: «Azt, mi lesz ezután, nem tudom; de azt javallom, hogy a' jövő éjszaka itthon ne hálljatok. Jó leszen hálai hozzám, a' falú' végére jönnetek; meglátjuk, holnap reggelig mi fog történni. Itthon hagyjatok mindent bezárva, az Örzök' gondviselések alatt. Én is harmad magammal itten maradok, hogy titeket elkísérjünk, a' többi menjen haza.» Kik el is menének.

Most a' n. édes anyám mindent zár alá tett, és mind maga, mind a' n. édes atyám, mind pedig én 's a' húgom télüköntöseinkbe felöltöztünk. Énmagam a' fejemre egy keszkenőt kötvén, flanelruhámra a' bundámat kiöltve felvettem, és ezt más keszkenővel a' derekamon általóvezém. Illyen öltözködésem' közben nekem, gyermeki-ésszel-bírónak, eszembe jutott, hogy, noha édes Szüléim nem vacsorások, de én és a' húgom majd ennénk jó szívvel, ha volna mit; ezért egyik asztalfiókból fél-kappansültet, egy darab tömlő-túrot és két darab czipót vevén elő, egy asztalkeszkenőbe bebanyalítottam, tarisznyába tettem 's magamhoz vevém. Ez alatt az idő beszürkületett. Mí azonban mindnyájan a' házból kijövének, és n. édes anyám a' külső ajtókat is becsukta.

Igy felkészülve elindulánk; velünk jöttek: a' Falús-bíró, az Esküttek, és Tógya Todor, ki ölében vitte a' húgomat, 's utánam Mihály Apsitos, ki a' tarisznyát kérte tőlem, de én nem adám oda; hanem gyermekségből a' nyakamba vettem.

Midőn egy kis dombról, a' mészárszék mellett, a' patakba ereszkedtünk, 's ezen általmenvén, a' mellette volt sövény' lépcsős bejáróján a' Jernyila Todor' kertébe behágtunk, és itten egymás kicsiny dombon felfelé mendegéltünk volna; hirtelenül minden felől sűrű jeladó füttyentések hangzottak, de szó egy sem: ezután nagy földdobogtatás, kemény karótörések, és a' kertek' sövényeiknek iszonyú ropogtatásai verdesték a' levegőt. Ekkor a' n. édes atyám kérdezőleg így kiáltott-fel: «Megálljatok, kik vagytok, és mi bajotok van?» De a' felelet helyett, ötet kegyetlenül ütni, verni és rongálni kezdtek, kinek keserves jajgatásait, és az élő Isten' szent nevére való reménykedéseit, hogy ne kínozzák, mert semmi rosszat nem követett-el, azonnal hallottam. 'S mingyárt Tógya Todor' tolvaj-kiáltását, 's a' n. húgom' sikoltásait; és a' n. édes anyám keserves jajszavait 's szívreható könyörgéseit. (Mihály Apsitosnak egy szavát sem hallottam. Könnyen megeshetett, hogy valamelyik Vérengező egyszerre úgy megütötte, hogy tüstént szörnyű halált halt. Mert ötet azután soha senki nem látta). Mellyeket jól meglehetett különböztetni és érteni, mivel a' Gyilkosok még egy szót sem szóllottak.

Ezalatt énmagam felfutottam a' domb' tetejére; hol látván, hogy három Oláh, kik közül kettő dorongokkal, egy pedig vasvillával vala felfegyverkezve, utánam iramodott; imide, amoda kanyarodva mint tőlem kitelhetett, szaladtam előttek. De csak hamar az egyik beért, és úgy megütötte a' tarkómat, hogy mingyarást féltérdre rogytam; azonban meg nem jajdulék, mert a' legelső füttyentés' hallásakor, ijedtemben fogaim bekapcsolódták volt. Két három pillantat mulva felemelkedvén, ismét futásnak eredtem, ám az egyik Gyilkoló viszont utól-érvén, hátba olly' keményen megsujtott, hogy a' balfelemmel egyszeribe a' földre leestem; olyan szerencsésen, hogy a' gyermeki játékból nyakamba-vetett tarisznya a' benne volt száraz eleséggel, csudálatosan a' fejemre felfordult. És így a' Kegyetlenkedők' irgalmatlan ütések jódarabig nem a fejemet, hanem a' tarisznyát érvén, az az öszveagyalástól még most megmentődött. Mellyet észrevevén az Öldöklők, egymásnak ezt sugdosák, (mert nagyon nem beszéllettek,) hogy a' tarisznyában pénz vagyon, és én elakartam vele szökni: ezért azt

az egyik megragadta, hogy tőlem elvegye, de a' mellynek szíja az államban megakadott, és magam felfelé emeltem. Én is azt egyik ujjommal az állam alól halkal-kitaszítván, a' tarisznyát a' benne képzelt kincsel a' Fosztogatóknak általengedém, és megint visszahullottam balfelemmel a' földre. Mellyet azok a' fejemnél frisen kibontottak, és, kétség kívül azért, hogy benne pénzt nem kaptak, egyik olyan csapást tett a' fejemen, hogy ez mingyárt betörött, mellynek helye annak tetején ez óráig látható: és a' bundámnak egyik szárnyát dühösen megmarkolá, hogy attól megfosszon, de a' mellyet, minthogy az jól magamhoz volt szorítva, és én haltként hevertem ottan, rólam könnyen le nem húzhatott. Mellyet a' más kettő látván, társoknak lassan ezt sugák: «Hagyd-el a' pokolba, mert régen meghalt. 'S siess velünk jőni, mivel a' többi már rég' a' Bízto's lakházában vagyon.» Erre az tüstént eleresztette a' bundámat, de jobb fülem felett fejemet betörte, mellynek helye hasonlólag látszik maig is. Ezzel mind a' hárman elnyargaltak.

Kiknek eltávozások után, felállottam, de megintlen visszaestem, fejem' kimondhatatlan szédülése miatt, mellyet csak akkor éreztem, midőn talpon voltam. Újólág próbálám a' felkelést, 's ismét visszaestem! Sok próbáim után, végre lábra állottam 's elindultam onnan; azonba lépdelléseim közben a' nagy elgyengülés miatt ottan ottan térdre rogyám, 's egyszer hirtelenül ezt érzém, hogy a' homlokomon le a' szemeimre, innen az orromra és szájamra valami forró nedvesség kezdett folyni, olyan bő mértékben, hogy a' miatt nem is láthattam szemeimmel, mellyeket két kezeim' hátaival alig győztem törölgetni, hogy egy egy keveset láthassak. Ez a' nedvesség a' fejemen volt mély sebekből csorgott meleg vér vala!

Illy' kínos állapotomban megpillantám a' velem szembejövő szolgálókat, kit, hozzám érőt, mind a' két kezeimmel megragadtam, és gyengén lihegve így esedeztem neki: «Mária! az Istenért, rejts-el valahová, mert öszve vagyok agyalva, 's félek, megölnek a' Lázadók.» Ki ezt felelé: «Nincs hová rejtselek, hanemha ide a' Jernyila Todor' háza mellett bekerítve levő szénakalangyák közé.» Erre én: «Reszketek hogy majd, mikor enni adnak a' marháknak, reám akadnak, és belém verik a' vasvillát.» Mellyre a' lyány: «A' Gazdák nincsenek itthon, és a' marhákat még nem tették jászolyra.» És a' szénakalangyák melletti sövényhez vezetvén, erre felhágni segíté, de ennek tetejéről beszállani nem: mert megharagudt, hogy ötöt tele töltöttem vérrel. Honnan én, erőtlen, leestem a' földre 's nagy-

nehezen a' szénakalángyák közé betérdeltem, 's lefeküdtem egyik mellé. Hol borzasztó félelem és fájdalmak között halottam szegény édes Szüléim' keserves nyögéseiket! De n. húgomnak semmi sikoltását nem.

Engemet, lefektem után, ájulás nyomott-el jóideig; szinte pitymallott, mikor magamhoz jöttem. Reszkettem, mint a' nyárlevél, a' hideg miatt, 's fejemen, a' véremlben megázott keszkenő megfagyott volt. Ekkor a' n. édes Anyám' jajgatásait nem hallottam, de igen a' n. édes Atyáméit az oláh Pap' háza felé.

Immost valamely újabb borzadás futott-szerte ereimben, 's jónak gondolám, onnan csak hamar elmenni; és a' szénáskertből az úczára nagy bajjal kihágván, a' B. Józsiika Dániel' malma felé elindulék. Mikor a' malomkerekekre folyó víz' hídján ballagtam volna, hátulról rettentő dobogást hallottam, hová hirtelenül visszatekintvén, láték az erdőhátság felől jövő úton ugyanazon malom felé nagy sereg Oláhot nyargalni. Én is ezért minden erőmből a' malomházhoz siettem, mellynek, midőn a' kapujához érek, az ezzel általellenben volt malom' tornáczában véghetetlen zajgó Oláhot láttam állani. Kik szerencsémre! meg nem pillantottak. A' kapútól a' malomház' ajtójához iparkodtam, melly be levén zárva, annak megnyitása eránt nem mertem szóllani, nehogy az Oláhok ottan-lételet meg tudják. Hanem egy közel és üresen állott lúdolba bebúttam. Kevés idő vártatva a' Molnárné két leányaival a' házból kijött, és engemet a' lúdól körül mindenfelé keresgéltek, mellybe be is néztek, de nem láttak-meg, mert én annak ajtója mellé jól bevontam volt magamat. Azonközben hallván, hogy a' Molnárné leányainak ezt sugá, «annak, ki az ajtóra ment volt, itten kell lenni;» a' gerendákon által szertetekintettem kikémleni, ha a' Molnárné' háznépén kívül nincsen-e még más is ottan? és látván, hogy nincsen, lassú hangon megszóllítottam a' Molnárnét. Ki engemet ezen okból, hogy kinn hideg van, a' házába behívott, 's bízattott, hogy semmitől se tartsak, mert nála senki idegen nem tartozkodik. És benn a' szobájában ezeket mondá nekem: «Tudtam, mihelyt az ajtónál a' járást hallám, és szót nem hallék, hogy ottan közületek valamelyik van, 's ezért mentem-ki, reá akadni.

Nov. 5-dikére, péntekre virradólag a' Molnárné engem' a' kamarájába csukott-be, melly rakófából és tapasztatlanúl levén öszvealkotva, keservesen nézelletem, miként hordották az Oláhok reg olta estig az említett országúton Ilye felől részín

szekereken, részint lovakon, részint hátokon a' feldúlt portékákat!

Ugyanezen nap' reggel kilencz óra tájban a' malomház' udvarán nagy zsinat kezdődött. Hová a' boronák között tekintvén, a' helybeli Falusbíró két Esküttekkal a' ház előtt állani láttam, és hallottam, hogy amaz hangosan e' szókat adá-ki: «Jer-elő Molnár, 's hallgasd meg az Oláh Nemzet' új Királyának, a' Szent Hórának parancsolatját.» Mellyre az Örlő előállott. A' Falusbíró pedig így folytatá kiabálását: «A' mi új Királyunknak, a' Szent Hórának az a' parancsa, hogy; valamely Oláh, Magyarat rejtett-el, vagy ezután elfog dugni, és ezt étellel, itallal napról napra táplálja, mihelyt a' dolog kitudódik, legottan a' háza' elébe felütendő nyársba fog húzatni: a' háznépe pedig az ilyen bünös Oláhnak, az elrejtett Magyarral együtt betétezik a' házba, mellynek ajtója és ablakai kívülről beczövekeltetnek, és reájok köttetnek, 's a' házfedélre még egyszer annyi szalma tetetendik mennyi rajta találatott. És az meg fog gyujtatni, hogy a' Magyar, a' mi halálos ellenségünk elvessen, az Oláh háznéppel egyetemben, melly hívebb volt ahhoz, mint tisztelt új Királyunkhoz, a' Szent Hórához.» Ezeket a' Molnár mély megilletődéssel kihallgatván, a' Falusbíró előtt letérdelt, és minekutána a' föld felé hajtott fejével, magára keresztet vetett volna, az ég felé emelte kezeit 's ezen ígéretekre fakadt-ki: «Éljen a' mi új Királyunk, a' Szent Hóra! én esküszöm minden Szentekre, hogy háznéppemmel együtt minden rendeléseit teljesíteni fogom.» Ezután mindnyájan bementek a' házba, hol tüstént a' mi megkínóztatásunk' és feldúlásunkról kezdettek beszélgetni, és azt forgatni, hogy csupán az édes atyámat tudják, egyberontva az Oláh Papnál fekünni, a' többiről pedig semmit sem tudnak. 'S épen ezért kellett ugyanazon nap' reggel korán a' falúsiakat a' harangok' félreverésével felköltetni, hogy a' patak mellett volt fűzbokrok sűrűjében le egészen Maros-Brettyéig, annak mind a' két partján minket keressenek-meg azért, hogy, ha a' meleg vér egy darabig elvitt és meghaltunk, vagy egy gödörbe temessenek-el, nehogy sertéseik reánk akadjanak és megegyenek, és majd azokat ők egyék-meg. Ezzel eloszlottak.

A' Molnárné pontban nálam terme, 's ezeket mondá: «Teljességgel nem tudom, mitevő legyek veled, mert vagy egyszer, vagy máskor észre találják venni, hogy nálam vagy, és osztán mind kettőnknek halál a' fejünken.» Erre én: Talán bizony a' Gyilkosoknak kiakarsz adni! nem jut-e eszedbe, melly házink

voltál? — — — Mellyre a' megilletődött Asszony: «Én ki nem adlak, sem háznépem; sőt ha beesteledik, házamtól, és így a' veszedelemtől távolabbi, bátorságosabb helyre rejtelek-el: addig pedig elmegyek, az édes atyádat meglátogatni.» Mellynek teljesítésére ötlet én is igen szépen megkértem, 's eggyyszer'smind arra is, hogy az édes atyámnak, hollétemet magyarul (a' molnárné Zaránd Vármegyében, Lunkojon, a' G. Gyulay Udvarban mint Jobbágyleány, konyhaszolgáltató volt, és ezért tudott magyarul beszélni) mondjameg, és hogy én, eggybeagyalt 's teljes vérrel, édes atyai kezeit ezerszer csókolom, 's az édes anyámról és húgomról nem tudom, hol legyenek?» A' Molnárné elment.

A' ki visszajöttével nekem e' keserves hírt hozá: «Az édes atyád a' Pap' háza' közepén eggy a' maga köppenyegevel beterített csomó szalmán sinlődik, feje alatt a' mentéje van, és bundájával takartatik. A' teste igen nagyon eggyberongáltatott, az álla letöretett, a' szemei akkorák, mint eggy eggy tyúktojás, és kidüllyedve állanak, az erek benne tele töltek vérrel, 's e' miatt látása megrövidült. Továbbá szüntelenül szomjúhozik, énmagam míg ott voltam, sokszor adtam neki innia eggy új víztartó faedényből, 's kérdeztem, miért iszik olyan sokat?» Ki felelé, hogy rendkívül való forrósága van, és úgy ég belől, mintha behevített kemenczében volna.» Azt is tudakozám tőle, mimódon jutott a' Paphoz? «Igen nagy bajjal, monda, mert alig tudott négykézláb oda felmászkalni, (mint-hogy a' jobb lábszár' csontjába eggyik Gyilkos a' fejszétével halálos sebet ejtett volt) és, midőn felért, a' Pap nem akarta a' házába beereszteni, és csak hosszas könyörgéssel nyerhette-meg bebocsátatását, ezen feltétel alatt, hogy onnan kevés idő mulva eltakarodjék.» Végre kijelentettem neki, hogy te nálam vagy, és azt mit általam izentél, és hogy anyád 's húgod hol legyenek, sem én, sem te nem tudjuk. Mellyet megértvén, véres könyecseppeket hullatott szemeiből, 's engemet erre kért, hogy reád jó gondot viseljek, puhatolozzam édes anyád' és húgod' hollétekről, 's holnap reggel menjek ismét hozzája.» Míg ezek e'ként folyának, különböző helységekből érkezett Oláhok jöttek édes atyádhhoz ezen szín alatt, mintha a' hátra-maradt adópénz' mennyiségét akarták volna megtudni; kiknek az minden kérdéseikre pontosan megfelelt.» A' Molnárné alig mondá-el ezeket, 's elhagyá a' kamarát.

Kihez épen ekkor érkezék tíz Oláhok nagy zajgás között ezekről okoskodtak. «Miként boríthassák hamuba Dévát; mert szálltak ők, ha az eggyyszer birtokunkban leszen, egész

Erdély' meghódultatása kevésbe fog kerülni.» Különösen egyyik így kezdett eszeskedni; «Dévát éhséggel könnyen megverhetjük, tudniillik a' városnak tüzet adunk, és a' sánczokat elfoglaljuk, 's fenn a' várban (ezen vár adott menedékhelyet a' Hunyad és Zaránd Vármegyei szaladó Nemesség' nagy részének, és védelmezte, hogy az a' fellázadt Oláhok által mind ki nem oltatott!) levő Magyarok a' táplálat' nemléte miatt éhhel fognak elveszni.» Mellyre eggymás ezen ellenvetést gördíté — elő: «Igen, de hátha midőn a' város' felgyújtása' és sánczok' elfoglalásában foglalatoskodnánk, a' Várbeliek minket ágyújikkal összevelődöznek?» Erre egy harmadik felrikoltott: «Attól nem félek, mert a' várban nincsenek lövészek.» «Jobb volt volna bizony, szólla magába szállva egy negyedik, nekünk ehhez nem fognunk: mert tegyük-fel, hogy Dévát bevesszük, mit csinálunk a' többi Városokkal, mellyek annál nagyobbak?» Ekkor egy Ötödik: «Hajtsuk csak birtokunk alá Dévát, a' többi Városoknak falaikat botjainkkal mind lerontjuk.» Tüstént egy hatodik: «Halljátok! tí csak beszélletek, és e' dolognak következését meg nem tudjátok fontolni.» «'S mi lehetne ennek egyéb következése, mint az, hogy mí minden Magyarokat megölünk, és ezeknek vagyonaikat elfoglaljuk?» monda büszke hangon az előbbeni. «Pajtás! azt mí el nem érzük; mert én forgottam mind ezen mí Országunkban mindenütt, mind pedig Magyarországon, hol mennyi a' fűszál és falevél, annyi Magyar vagyon, és mindenik olyan erős, hogy, ha közülek tizen jönnek falunkba, lóháton kivont karddal, minket mindnyájunkat, mint a' káposzta-torzását, öszvedarabolnak. 'S azt meg se kell gondolni, hogy a' Magyarok, mihelyt meghallják mőzdelásainkat, ellennünk fel ne keljenek. Lázzadásunknak pedig híre négy, öt napok alatt mindenüvé elrepül, 's akkor osztán azon veszedelmet, mellyet mí a' Magyar Nemzet ellen készíténk, ez a' torkunkra forrasztandja. Jóbb volt volna valóban, nekünk tudatlanoknak és gyengéknek ezen tanult és kemény Nemzet ellen fel nem támadnunk.» Ezen mondásra a' többiek kimondhatatlanul zajogni indultak. Egy rész az elkezdett plánum' tökéletességre vihetése utáni boldogságának előérzésével kérkedett; más rész átkozó a' támadásnak, mindenek felett a' gyilkolásnak még csak Meggondolóját is. Így meghasonlva szerteoszlottak. 'S az idő is alkonyodásnak eredt.

A' Molnárné nagy sebbel lobbál hozzám bejövén, monda: «Én téged' innen elviszlek B. Józsika Dánielnek, a' malmon felül

levő bekerített szénakalonyáji közé.» Kinek én: «Hát ha azokat, mint Uraságéit, a 'Dúlók elfogják onnan hordani? akkoron belém vasvillát vernek!» «Vigyázni fogok én reád, bízata a' Molnárné, és mikor észreveendem, hogy a szénát onnan el akarják vinni, jóelőre egyebüvé foglak elrejtteni.» Erre magam: «Jól van, de ha olyankor jövendenek a' szénáért, mikor te nem léssz jelen, vagy meg nem tudod az ők mozdulatoikat?» «No csak jer, szólla ő haragos hangon, mert én tégedet a' házamnál tovább nem tarthatlak.» És reám egy oláh inget, 's erre a' bundámat feladá 's a' többi köntöseimet magánál marasztotta. Ezalatt a' Szolgálónk oda jött, kit kértem, hogy engemet kísérjen-el, de a' ki vonogatózott, mondván, hogy nem merészel: azonban a' Molnárné' kéré és biztató szavaira felfogadá, hogy velem, félénkel és öszveagyalttal eljövend. Ekkor tüstént elvezettek a' Molnárné és Szolgálólyány a' szénakalonyák közé. Hol újra esedeztem annak, hogy a' széna' elhordása' idejére szoros ügyelettel legyen; vagy inkább ott ne hagyjon; mert, ha az ő vigyázatlansága miatt valami újabb nyomorúság érend, tudja-meg, hogy Isten megveri.» Mellyre az megilletőde: «Ne félj, szerencsétlen leányka, ne félj, mert bizonynal ígérem és fogadom, hogy a' széna' elhordása előtt elviszlek innen: csak mostan a' házamnál tovább nem tarhatalak, mivel a' Vérengzők azzal fenyegettek-meg, hogy minekutána anyádra, reád és hűgodra sehol sem akadhattak, nálam keresnek-meg benneteket, szentül hívén, hogy tí az én hajlékomban bujkáltok. — Legyetek itt mind ketten csendesen és sehová se mozduljatok innen; én nem soká megint ide jövök.» 'S azonnal ott hagyott.

Félóra mulva az eső permetezni kezdett, mellynek álomra ingerlő lassú zúgását, a' szénakalonyákkal általellenben volt Oláh Pap' házánál hirtelenül támadt zajgás és láрма megzavará; 's szívem újabb félelmektől marczongoltatott. A' mellettem elszenderedett, Szolgálólyányt felserkentettem, kinek mondám, melly keményen zajognak a' Lázadók az Oláh Pap' házánál, és talán a' szénáért akarnak jöni. «De bizony tám az édes atyádat akarják megölni, monda sohajtva az, mert ma délben azt hallottam, hogy ötet, mihelyt beesteledik, a' házból az udvarra kihuzzák, és itten vagy agyonverik, vagy meglövik.» E' szavait még el sem végzé a' lány, 's tüstént hallottam a' terhes ütések és reszkető hangon való keserves jajgatást, mellynek tovább tovább gyengülése után egy lövés esett, és minden nyögés megszűnt!

Épen elégtelen vagyok leírni ekkori állapotomat! A' szolgálóány ottan ottan megrázott, ilyen szókra fakadva: «Az Istenért! jőjj eszedre, mert miattad én is rosszul járok.» Azonközben újabb lárma, ostorok' csattogtatása és szekerek' hajtása hasogató a' levegőt. Midőn én a' lyányt megragadván, neki ezt rebegém: «Most bizonyosan a' szénáért jönek:» mellyre az: «Meglehet, mert nagyon közelítenek.» 's íme a' Molnárné véletlenül megfogta jobbomat, szóllván: «jjer frisen, mert itten vannak a' szekerek, a' szénát elhordani.» De én magam' erején nem mehettem! Ezért engemet a' Molnárné és Szolgáló húztak-ki a' szénakalongyák közül 's emeltek-fel a' sövényre, melly mellet kívül felől állván amannak fija, a' hátára vett és vitt egy oldalon felfelé ennek tetejéig, itten letett, ezt adván okul, hogy nem bír tovább emelni. Innen, megragadván a' Molnárné egy, a' Szolgáló másfelől a' karomat a' hónap alatt, bizonyos távolságnyira vittek. Midőn én egészen érzéketlenné válván, kezeimnél fogva magok után a' földön húztak valami messzeségre; a' hol a' Molnárné' fija megint felvett a' hátára, és elvitt egy cziher mellett lakott Oláhnak gyümölcskertébe, és itten, az aszalószín' ajtója mellé letett. Hol a' Molnárné e'képen szólla nekem: «Légy itt nyugalomban, mert nekünk el kell menni, látni a' széna' elhordását. Ennek végrehajtása után viszont hozzád fogok jőni, és meglátom, mitevő leszek erántad.» Ekkor mindnyájon elhagyának. A' Szolgálóányt sem az én, sem a' Molnárné' kérései nem tudtak arra bírni, hogy velem maradjon!

Egyedül, mint bódult hevertem a' sötétben a' földön. De nem sokára valamelly emberi járás' hangja csapá meg füleimet, 's úgy tetszett, mintha valaki az aszalószín' ajtóját kereste volna; midőn én még csak lélekezni sem mertem. Azonban a' Molnárnénak e' szavait hallám: «Itt kell neki lenni, mert én őt csak imént hagyám itten;» és azonnal reám bukván, e'ként bátoríta: «Ne búsulj már olly nagyon, mert az édes anyád is itt vagyon, és ezentúl nem léssz csupán magadra.» A' szenvedések' ezen sűrű homályában reám is, édes anyámra is legottan a' vigasztalásnak egy kicsiny világa kezdett pislogni, hogy egymásra akadunk!

Itt a' n. édes anyám, ezen kérdéseimre, hogy, csőtörtök oltá hol volt, és hogyan jutott a' Molnárnéhoz? e'szerint felelt: Én csőtörtökön este a' gyilkoló helyről, az Öldöklök' eltakarodások után, Jernyila Todor' házához vontam magamat. Hol látván, hogy az ajtó be van zárva, szertetekintettem, magam-

nak egy zugolyt kinézni, hová elrejtőzhessen. És megszemlélvén egy, a' házhíjára feljáró helyhez feltámasztott lajtorját, ezen tüstént felmentem a' hiúba és a' kémény megé elbúttam, hol szinte mostanig kínlódom. Honnan nappal nem szállhattam-le azért, hogy a' Gazda gyermekei otthon levén, ezeknek láttokra nem akartam magamat kijelenteni; este pedig mihelyt bealkonyodott, a' tüzet vízzel kioltották, az ajtót bezárták és hazunnan mindnyájan elmentek; és így nem volt, ki a' fellejárótól elvett lajtorját ide visszaemelje. Mostan végtére a' hiú' szájához mentem, ilyen czéllal, hogy valami módon onnan leereszkedvén, a' Molnárnéhoz vegyem magamat. Tünődésem közben észrevettem a' ház' Gazdája haza-jövetelét, kit, az udvaron állót, meg szállítottam, a' ki riagatólag ezt kérdé, «ki legyek?» Mellyre nagyon megfélemltettem, de hirtelenül megbátrodván, felelék: «Én vagyok a' Biztosné.» «S mikor hágtál-fel oda?» folytatá kérdését. «Csötörtökön este;» válaszolám én. Erre ő durva hangon: «Hogyan mertél engedelem nélkül a' házom' híjára felmenni?» Mellyre én: «Csak úgy, édes Jernyilám, mint a'ki az én veled és háznépoddal (Néhai édes anyám Jernyilának álló esztendeig, ágyban sinlődött feleségét étellel táplálta volt, és egyéb szíveséget is mutata háznépéhez) közlött jótéteményeimért bíztam bennetek, 's reményltem, hogy ezen nyomorult állapotomban tí is hasonló Jók lesztek hozzám. Kérlek is, emlékezzél-vissza az én veletek közlött jóságomra, 's jusson eszedbe kiváltképen ez, hogy van Isten, ki téged' és háznépedit a' háládatlanságért meg fogja büntetni.» E' szavaimra ő meglágyult és így szóllott: «No mit kívánsz tőlem, hogy veled cselekedjem?» Kinek én: «Tégy ide egy lajtorját, hogy szállhassak-le, kísérj-el a' malomig, és ne mond-meg senkinek, hogy én hol voltam és hová mentem.» Erre ő nagyot sóhajtvá monda: «Sokat kívánsz egyszerre tőlem!» «Én még többet tettem veletek;» viszonzám én. Utoljára oda hozá a' lajtorját 's e'képen szólla: «Jer-le bátran, és tőlem semmit se tarts.» Én is onnan azonnal leszállván, vele a' malom felé elindultam; de, a' merre ő akart vinni, valamely sokaság zajgott, ezért újra imígy esdeklettem neki: «Jó ember! ne vígy szántsándékkal a' veszedelembe.» Ezenre ő: «Most sötét van: senki sem lát-meg; csakugyan ha félsz, jer másfelé.» És minden baj nélkül elvitt a' Molnárnéhoz.»

Nov. 6-dikára, Szombatra már hajnallott. Midőn a' Molnárné bennünket a' gyümölcskertből kivezetett; és velünk az erdőhátságról Ilye felé vivő országúton általmenvén, egy sövényhez érénk; mellyen mind kettőnket általhágni segíté és

attól mintegy ölnyi messzeségre volt sűrű bokrok közé leültetvén, ezen ígérettel, hogy nekünk, mihely megvirrad, élelmet hozand, onnan elmene.

Szombaton egész nap' ezen helyen vesztegettünk; de a' Molnárné minket meg nem látogatott. Napestig nézellettük, miként vitték az Oláhok a' feldult portékákat Ilye felől az erdőhátság felé. Minden szempillantataink rebegések között teltek el, félvén, hogy a' Dúlóknak kutyájik reánk akadnak, 's azok által amazok! Óhajtottuk az éjt, hogy onnan felebb, és így a' sűrűségbe belebb mászkálhassunk.

Mire besötétedett, onnan elindultunk, és a' tömött bokrok között, mint a' helyet nem-ismerők, mindenfelé bódorgánk. Ottan ottan lerogytunk a' gyengeség és ágbogok' sűrűsége miatt, 's új bundáink a' tövisek' tűji között tetemesen elfoszlottak. Hajnalhasadtkor egygy domb'tetejére értünk-fel. Honnan szertetekintvén, ijedtünkben eggyserre a' földre leomlottunk, a' mindenfelé lángoló falúknak és elpusztított helységeknek szomorú látásáért. És megmaradhatásunk eránt minden reménységünk elveszett!

Nov. 7-dikén, Vasárnap reggel ugyanazon domb' tetején a' n. édes anyám valami tömött bokrokat kiválasztván, így szólla: «Édes leányom, rejtsük-el magunkat ezek közé, 's innen ne mozduljunk-meg, ha éhkel kell is itt elvesznünk. Ha még élő napjaink lesznek, az Úr Isten majdon mutat nekünk útát a' megszabadulásra.» Ekkoron mind ketten behelyezettük magunkat a' sűrűségbe, és itt kínlódtunk Nov. 18-dikáig, Csőtörtökig. Hol éjjel nappal ültünk vagy feküdtünk olyan félelmek között, hogy jó formálag szuszogni sem mertünk. A' leglassúbb madárreppenés, a' legkisebb levélzördülés újabb, újabb rebegést önte szíveinkbe. Az idő többnyire nedveshideg volt, ritkán süttött valami parányi napfény. Nappal is, de kivált éjenként igen fáztunk. 'S bundáinknak megmaradott részei szüntelenül vízben állván, 's e' miatt azoknak bélléseik nagyrészt elrothadván, nem vala, mi óvjon a' dértől. Az ételt nem kívántuk, de nagy fájdalmainknak miatta mindég szomjúhoztunk. Melly tartós szomjúságunkat a' sárga falevelekről lehullongott égiharmattal és esőcseppekkel enyhítettük. Csomónként gyurtuk-be szájunkba a' vizes faleveleket, ezekről a nedvességet felszívni: mellyért mind kettőnknek szájunk kívül, belől megsebesedett, nyelvünk a' durva cserfahajhoz hasonló lett. A' torkomat, egybe-szorulva érzettem. — A' n. édes anyám a' napoknak ottani ottani számítgatása' közben

ezeket mondogatá: «Tízennégy napok alatt meg kell halnunk, mert étlen (Nov. 4-dike olta sem én, sem n. édes anyám nem ettünk volt. Noha magam Nov. 5-dikén a' Molnárnénál voltam, de még sem ettem; mert ő nem kínált, nekem pedig épen nem jutott eszembe az evés) tovább nem élhetünk; mellyet örömebb választok én, és válassz te is életünk' elenyészésére, mint, hogy az élelem' megszerzése végett magunkat kimutassuk és a' Gyilkolók kegyetlenségeik' áldozatjaivá legyünk.»

Szír'b' közepéről a' nagy beszéd' hangja hozzánk elhatott. Melly az említett napok' lefolyása alatt gyakran megtörtént. Különösen nov. 8-dikán, Hétfőn est felé rendetlen zajgás volt benne, melly közben ilyen kiáltás hangzott: «Jaj! oda vagyunk: mert az idevaló Magyarok' segítségére annyi idegen V[árme]gyei Magyar jön, a' mennyi fűszál és zöldlevél van (Kit ij járbá si frunzá. Az Oláh nyelvben gyakran előforduló hasonlatosság, valamely roppant sokaság kifejezésére). Jaj nekünk; mit csináltunk; azok, a' haragosok, bennünket mindnyájunkat feldarabolnak.» 'S ezek után nagy emberek' és kis gyermekek' sírásaik hangzottak.

Nov: 18-dikán délelőtt mintegy tíz óraker, tőlünk nem messze járni hallottunk valami Vadászokat. Kiknek kutyája keményen kezdett felénk hajtani. 'S mint voltunk oda, midőn a' felvert róka fekvőhelyünk mellett, előttünk elszaladván, az ezt nyomozó eb erántunk, velünk szembe megállott, 's bennünket ugatni kezdte! 'S a' Vadászok is sebesen hozzánk nyargaltak, vizsgálódní, hogy ottan meglassadt kopójok miért csihog?! Kik minket meglátván, tőlünk nem kevésbé rettentek-meg, mint mí tőlek. Ezek ketten, édes egy testvérek valának, kik közül a' nagyobbik kezében puskát tartott, a' kisebbik pedig vállán fejszét emelt. Amaz tüstént ilyen módon szólíta-meg: «Ki és mikor vezetett titeket ide? és kicsoda táplált?» Mellyre mí, megijedtek, gyenge hangon ezt feleltük: «Azon csötörtökön éjjel, mikor özveagyaltattunk, vetődtünk ide (nem akarván a' Molnárnét kiadni) csupán magunkra az Isten' vezérlése által, 's azolta semmit nem ettünk és ittunk, mert nem volt mit, mostanig embert sem láttunk.» Ennek hallására mind ketten, de kivált az öregebbik szerfelett megilletődvén, ezeket adá-ki: «Ugyan az Isten' szerelméért, hogy nem haltatok-meg éhhel? (keresztet vetve magára) tí valósággal valamint a' Szentek a' levegőben, táplálat nélkül éltetek. Nagy csuda ez! Azonban meghiszem, mert tí olyak vagytok, mint a' régen meghaltak;

szemeitek' pilláji, és ajkatok nem úgy látszanak, mintha azokat emberek mozgatnák, és hangjaitok valami machina' csikorgásához hasonlítanak.» (Az ifjabbik egy szót sem bocsátott-ki száján, hanem válláról levevén fejszóját, ezt kezével forgatgatta, és bátyjának beszédé közben haragra gyúlt arcaival ottan ottan elárulta gyilkos indulatját; melly miatt fájdalmas szíveinket újabb gyötrelmek sebesíték!) Továbbá az idősebb még ímezeket mondá: «Az Istennek szentséges nevéért! ha eddig ki nem múltatok, itten már tovább ne nyomorogjatok; hanem verekedjete be Ilyére, hová a' Magyar-lakosok nagyrészint visszamentek. Haza tért a' B. Bornemisza Údvar Bozsnyák nevű Árendásának Udvarbírója is. Menjete ehhez, kivel, tudtom szerint, mindég jól éltetek, 's ennél fogva hiszem, hogy mostani nyomorult sorsotokon megfog esni szíve. Abrúdbánya és Zalathna körül lakó Magyarok is haza telepedtek, és Oláh vallásra állalóttak, 's ezért senki sem bántja őket. Egyebütt is azt, ki Oláhvá (óhitűvé) leszen, senki nem illeti rosszal. Dévánál a' Magyarok teméntelen Oláhokat koncizoltak-le, különösen Branyicskai lakost tízenötöt. (N. édes Anyám felé fordulva) Az öcséd Donáth Antal, és a' fiad igen mérgesen vágják az Oláhokat, és vágják most is, hol csak egyet találhatnak. Azt zúgatják, hogy megszámlálhatatlan Székely-Katonaság jön, mindnyájunkat feldarabolni. A' férjedet megtámadtatástok utáni nap', pénteken este valami Gyilkosok kihurczolták a' Pap' házából ennek udvarára, és itten megölték. A' kis leányodat, mint értettem, Tógya Todor rejtegeti.» Melly beszédre mí ilyen formán felelénk: «Ha a' többi Magyarok Oláh vallásra állottak, mí is által fogunk állani, készek levén azt tenni, mit a' nagy világ tett. Csak kérünk tégedet, jó keresztyén, vigy-ki minket ezen cziherből, és vezess-bé Ilyére; mert mí ha különben nem lehetne, mászkálva is kimennénk innen; de teljességgel nem tudjuk, merre fogjunk.» Erre az Előbbeni: «Még nem merészlek Ilyére bemenni. Hanem legyetek még itten egy-néhány napig, és ezalatt ki fogom kémlelni, hogy, miként segíthetnék rajtatok úgy, hogy sem magatoknak, sem nekem semmi bántódásom ne legyen. Addig pedig ételetekre és italotokra gondom lesz', 's bizonyosan nem hagylok, hogy éhhel vesszete-el; mert tí beteg feleségemet étellel és orvossággal esztendeig tápláltátok.» Kinek szíves ígérétét megköszömvén, esedeztünk neki, hogy, mivel hólyagokkal tele levő szájunknak fájása miatt nehezen hisszük; hogy ehessünk; hozzon egy korsó vizet, nagy szomjúságunk' eloltására. 'S biztatása szerint vigyen-bé Ilyére, ha

nappal nem merne, éjjel, és senkinek se jelentse-ki, hogy mí hol vagyunk? Ezeknek utána mind ketten eltávoznak tőlünk. Mí pedig a' nagy félelem miatt súlyosan gyötrettettünk. És csupán az nyujtott enyhülést, hogy megöletnek vélt testvér-bátyám Dévára bemehetett, és a' húgom életben megmaradt!!

A' Vadászok' elhaladása után kevéssel nagy favágást hal-lottunk. Melly miatti szorongattatásunk közben, a' sűrűség között valakit sebessen felénk ügetni hallánk. Elégtelen vagyok ekkori búnkat kifejezni. Azonban, mint a' hajótörést szenvedőknek, a' sűrű homályban a' remény' csillaga; úgy tünt előnkbe a' nagyobbik Vadász nyájos tekintettel. Ki nekünk egy, jó forma-nagyságú odvas fát hozza tele vízzel, és imígy szólott: «Netek, szegény Elhagyattak! igyatok; oda alább szép tiszta öblös pázsitos hely vagyon esővízzel tele, mellyet mihelyt megláttam, azonnal levágám ezen odvas tőkét, 's abból megmerítvén, ide hozám, hogy addig is, míg hazunnan egy korsó vizet, kenyeret, és, ha lehet, szalonnát hozhatnék, legyen szomjatok' enyhítésére.» Mí a' vizet, melly minteggy négy kupányi vala, mind megittuk, és előtte jóságáért szívünk' háláját kiöntvén, arra kértük, hogy ottan létünket egy léleknek se nyilatkoztassa ki; és ehhez adtuk, hogy az öcsétől nagyon félünk. Mellyre ő e'képen bízata: «Az öcsémtől semmit ne féljete, kit én átok alatt megeskettem arra, hogy felöletek senkinek semmit ne szólljon.» 'S tüstént ott hagyta minket.

Minteggy óra mulva a' tömötség között viszont hallot-tunk valakit nagy sebességgel felénk jöni, kit remény és félelem közt váránk. 'S hirtelenül megpillantván, hogy a' mí Jóltevőnk közelget, fojtó fájdalomaink valamennyire táultak. A' ki egy korsó vizet, két darab kenyeret, egy darab málét és három veres-hagymát hozván, monda: «Ezeket, lopva hoztam-el a' házamtól, hogy meg ne lássák, mivel sokan lakunk egygyütt; szalonnát nem hozhattam, mert az a' házhíján van, és ide ilyen hamar fel nem hághaték.» Kinek rólunk keresztyéni gondoskodását újól megköszömvén, a' vizet szemeláttára megittuk, és ötet arra kértük, hogy este hozzon még egy kor-sóval, és eggyszer'smind vigyen-el Ilyére bennünket. Mellyre ő: «Ilyére még két, három napokig el nem vihetlek, de ételekről és italotokról gondoskodni fogok.» 'S ezzel tőlünk ismét eltávo-zott.

Ekkoron az evést próbáltuk, de még egy falatot sem rág-hattunk-meg. Azonközben a' n. édes anyám, ki a' sors' csapásait keményebb volt túrni, és a' megszabaduláshoz inkább bízott,

mint én, ezt mondá: «Édes leányom, nekünk nem tanácsos tovább itten mulatnunk, hanem egy Isten adta szerencsére, ha mászkálva is, induljunk-el innen. Majd meglátjuk, merre vezérlend a' Gondviselés!» Kinek én: «Tőlem a' menetel teljességgel ki nem telik, mert a bokáimon alól a' lábaim meg vannak merevedve, hanem menjen-el édes anyám maga, és ha Isten Ilyére bevezérli, talán kap ottan vagy egy Keresztyént, ki érettem jövend.» Erre a' n. édes anyám: «Én tégedet itten semmi módon nem hagylak.» Mellyel a' nekünk hozott ételt ottan hagyván, a' holdvilág' gyenge fényénél elindúltunk. Néhai édes anyám lábain ment, én térdeimen mászkáltam, és ottan ottan lerogytam az erőtlenség és fejem' szédülése miatt, 's a' hol leomlottam, ott hevertem jódarabig. E' nyomorúságos haladásunk közben egy szekérút mellé jutánk, mellyen a' n. édes anyám engemet maga után kezdett hurcolni, mert az erőm annyira elveszett volt, hogy még csak nem is mászkálhattam. Illymódú utazásunk alatt az egyik kerékvágásban valamely fejr fényesség tünt véres szemeimbe, mellyet jól megvizsgálván, úgy tapasztaltam, hogy ottan, valami fejr-agyagos téren víz gyült-öszve, mellyet onnan mind felszürcsöltem; melynek megívása közben, a' torkomon valami sűrűség ment-le, de mégis az nekem igen jól esett, és azt képzelém, hogy annál az egész világon jobbízú ital nincsen, és nem is lehet.

Nem soká egy völgybe értünk-le. Hol könnyebben mászkálhattunk; mivel egykevéssé megnyúgodtunk, és a' föld lágyabb volt, mint a' cziher között. Jó darab mászkálásunk után, ezen mezőben egy sövénybe ütközénk, melly körül ide 's tova eleget járt a n. édes anyám kitalálhatni, hogy az miféle kertet veszen-körül? de ki nem találhatta; mivel a' hold sűrű fellegek megé rejtőzvé, vak homály ereszkedett volt alá. Ezért kénytelenítetett tisztelt n. Szülöm engemet valami nagy bajjal feltaszítani a' sövény' tetejére, mondván, hogy ragadjam meg a' karókat, míg általhág, hogy segítjen magamat, beszálhatnom. Azonban én a' sövényről a' földre lehullottam, és itten hosszason hevertem. Honnan, minekutána egy parányi erőt érzettem magamban, mind ketten tovább kezdénk mászkálni. Ujlag más sövénybe ütköztünk, mellyen általmenetelünk az előbbihez hasonlított. Eddigi mászkálásunk alatt egész éjjel sok ebugatást és kakasszót hallottunk. Most emberszót is kezdettünk hallani. Míg ezen helyen pihentünk, pitymallani, és nem soká annyira kezdett világosodni, hogy a' helységet ismerünk lehetett. 'S melly kimondhatatlan örömünk lön egyszerre,

hogy a' Gondviselés bennünket éjszaka Ilye felé vezérlett! És hátra vetvén szemeinket, megláttuk, hogy a' sövénnyel bekerített hely, mellyel sokat bajoskodánk, marhaakol volt.

Ódább mászkálásunkban, Ilyéből néhány Oláhokat pillantottunk-meg kiszállingozni, és jöddegelni az úton Szirb felé. Kiktől, felénk közeledőktől, felette megijedvén, felállottunk, 's egybefogózva és az említett sövénnyől kitörött vesszőkkel magunkat segítve, Ilye felé velek szembe mendegélénk. Legelőbb négyel találkoztunk, kik egyberánczolt homlokkal és elundorodott tekintettel nézván reánk, e'ként szállítanak-meg: «Kik voltatok, hol mulattatok eddig, és most hová mentek?» Kiknek mí így válaszoltunk: «Mí szolgálók voltunk, eddig az erdőben bujkálánk, 's mostan Ilyére szándékozunk.» «'S oda kihez?» kérdék ők. «A' Hajósmesterhez,» felelénk mí. «Ottan nincsen mit keressetek,» mondának ők és elhaladtak. Ezeket két Oláhok követték, kik hasonló módon bajoskodtak velünk. E' kettőt három, vasvillákkal felfegyverkezett kísérte, kik minket szinte fejbe verének, mondván, hogy ők Oláhok éretünk Magyarokért szenvednek, 's ezért nem engedik-meg, hogy az ők Városokba Ilyére bemenjünk. De hirtelenül ugyancsak városi Oláhok érkezték oda, amazokat nagyon kezdték szidni, hogy nekünk, elalélt lelkeknek miért nem hagynak békét? és magokkal elvitték. Épen a' Város végén akadunk végre egy csoport akadékoskodó Oláhra, kik nem híven-el, hogy szolgálók voltunk legyen, 'a bemeneteltől elakartak zárni.

Ennyi bajoskodás' és veszedelem' közepette, azon nap', Nov. 19-ikén, pénteken délelőtt mintegy tíz óra után bevergődtünk a' Hajósmester', Janka' házába. Hol megtudván, kik legyünk, sokáig némákként állottak körülünk, 's bámész szemekkel nézeltek minket, 's későre kezdettek a' többi hozzánk-tartozók eránt tudakozódni. Nekem itten a' lábaim rendkívül megdagadtak, mit szült a' külső levegőről a' belsejére bemene-telem: a' csizmáimat azokról le nem húzhatták, hanem kénytelenítettek lehasogatni. Mezitlen dagadt lábaimat azonnal hideg vízbe tették, hol azok megszederjesedtek, és rajtok egy-egy diónyi hólyagok ütöttek-ki. Mellyeknek kiütések miatt amazok keservesen kezdenek fájni egész testemmel együtt. Ezért én elájálva feküdtem a' ház' közepére leterített szalmán estig, midőn magamhoz jöttem ugyan, de iszonyú fájdalmaimért nem beszélheték.

Ekkoron n. édes anyám könnyekben lábbogó szemmel reám tekintvén, szólla: «Édes leányom, a' Hajósmester ben-

nünket a' maga házánál többé meg nem szenved, és el akar vitetni az Árendás' Udvarbírójának házához.» Ki alig adá-ki ezen igéjít; 's engemet legottan egygy Oláh Cseléd az ölebe felvevén, az ajtón kivitt, és a' félig szalmával megtöltött, készen állott terehordó-szánra, melly elébe négy ökör volt fogva, feltett és lefektetett. Hová a' n. édes anyámat is feltette két Oláh. Ez alatt sok Oláhok és maga a' Hajósmester is gyujtott lámpásokkal körülállották a' szánt. Melly megindítatván, mi szentül hittük, hogy a' marosba fogunk bevettetni. Azonközben mintegy fertályóra' eltelése után, azt vettem-észre, hogy engemet valaki ölbe felvevén, a' B. Bornemisza Udvar' Árendásának Udvarbírójához, Torjay Sámuelhez a' házba bevitt. Hová hasonlólul bevitetett a' n. édes anyám is. Engemet az Udvarbíróné egygy számomra készült ágyba fektetett, mindenképen ápolgatott, 's ételemre különös gondja volt. De én egész nap' is alig ehettem-meg félcsésze levest. Ha az ágyból mozdulnom kellett, a' térdeimen és kezeimen kellett mászkálnom, mivel a' hólyagok miatt teljességgel nem léphettem. A' n. édes anyám' lábainak ilyen nagy mértékben nem ártott volt a' zordon idő. Ezen szálláson, a' mindég háládatossággal említett és említendő jószívű és felebarát-szerető Magyar Gazdáinknál mulattunk Nov. 29-dikéig, hétfőig.

Itteni mulatásunk' ideje alatt, Nov. 28-dikán, Vasárnap' est felé egygy ilyei Oláh jöve hozzánk; ki ezt mondá n. édes Anyámnak, hogy ő Szirbben járván általa Tógya Todor ezt izente, hogy a' kis lyányka életben vagyon, és az édes anyám küldjen valakit érette. Ki annak imígyen szólla: «Menj-el te, idvességés Hírmondó, Szirbbe, innen mind a' kis leányomat, mind a' Molnárnétól a' nagyobbik leányom' flanel-köntösét elhozni. A' mit kérsz, azt fogok adni; és fáradságodnak leendő megjutalmaztatása eránt legkisebbet se kétségeskedjél, mivel az Udvarbíró be fog izenni Dévára Donáth Antal öcsémhez, hogy jöjjen érettünk, és ekkor neked is megfizetend.» Az Oláh vonogató magát; hanem az Udvarbíró unszolására csakugyan megígérte, hogy öt Rforintokért a' maga lován másnap el fog menni. Mellyet be is tellyesített a' sokszor említett Nov. 29-dikén, midőn délelőtti kilencz órára a' húgom' és köntösömet Szirbből elhozta. Ez mihelyt meglátott bennünket, keményen kezdett sírni, és panaszkodni e'képen: «O Istenem! mint szántam én édes atyámat, anyámat, és nénémet! Szemeimmel láttam, mikor az Oláhok az édes Atyámat eltemették; kinek, mint egygy cseber, akkora volt a' feje: mellyre a' gödörben,

egy nagy követ tettek, és az azok között megjelent Oláh Pap reám nézván, így szólla: «Ámu dáke ácz omorit serpele hel máre, omoricz si puju.» (Már ha megöltétek az öreg kígyót, öljétek-meg a' magzatját is.) De az engemet ölében tartott Tógya Todor velem hirtelenül az erdőbe elszalada.

A' hűgom' szavaira függesztett figyelmünk' az ötet-hozó Oláh félbeszakasztotta 'ím e' borzasztó felkiáltásával: «Jaj, az Istenért, és minden Szentekért! a' Hórák megint fellázadtak. Több, mint hat, hét száz siet Városunk felé. Már fele útjánál vannak; kik közül egynémelleyek épen a' Város' végéig kergettek, tőlem a' lyánykát elragadni.» Mellyre a' hűgom: «Azok keményen nyargaltak utánunk, és kiáltották ennek, az engemhozó jó Embernek, hogy ne szaladjon a' Magyar Gyermekekkel, mert erre nekik szükségek vagyon.» Pontban nagy sebességgel befutottak az Udvarbíró és Udvarbíróné, a' házba, ezen kiáltással: «Az Istenért, futnunk kell! a' harangokat félreverték. A' Városiak mindnyájon a' Maros mellett vannak portékájikkal, hogy ezeket a' vizen általköltöztessék, és magok a' várost a' felgyújtás ellen oltalmazzák.» Ezzel kiszaladtak; kiket mí soha többé nem látánk!

E' zürzavarban a' n. édes anyám nekem: «Édes leányom, állj lábaidra, ha a' hólyagok mind kipattagzanak is, és siessünk mí is a' maroson általmenni.» 's lábaimra tüstént holmi rongyokat kötözvén, hogy ne legyek egészen mezítláb, mert nem volt lábbelim, 's ha legyen is, azt lábaim daganatja miatt fel nem húzhattam volna, elgyengült hűgomat ölébe vette, és kiindúltunk. Azonban én dagadt és hólyagos lábaimmal, az azelőtti éjszaka volt hideg szél miatt keményen megfagyott sárnak éles, hegyes és szúrós göröngyein igen bajosan haladhattam, 's haladhatásomat a' hóval vegyes sanyarú boreász' fuvása is nehezíté. Midőn illy keserves lépdelléseinket a' rév fele intéztük volna, egy Bóta Juon nevű Ilyei Oláh a' kezében tartott puskáját felemelvén, minket célba vett, és nagyot rivalkodott, hogy meg ne próbáljuk a' révhez közeledni, mert mingyárt fejbe lő. De mí, mint csak lehetett, ballagtunk a' rév felé. A' ki látván közel-menésünket, újra nekünk rivalkodott, hogy álljunk-meg, mert egyszeribe tüzet ad. Ekkor a' több városiak kiragadták kezéből a' puskát, és különösen kettő a' két karját megfogván, nekünk ezt kiáltották, hogy siessünk a' sajkába belépni, mert ezt mingyárt megindítják, és mostanság oda vissza nem fogják hozni, mivel már a' Lázadók itten vannak. Mí ezen szók alatt is teljes erőnk szerint lépegettünk, de hirte-

lenül a' sajkához nem érhetvén, ezt szinte indítani akarták; mert a' mí rimánkodásainkra nagyon keveset hajtottak. A' Szaladók között jelen volt a' Hajósmester is, kinek a n. édes anyám szívszakadva reménykedett, hogy, mivel a' sajkáig egy darab porondon vízben kellett menni, lenne olyan istenes, tétetne avvagy csak engemet a' sajkába bé, mert különben a' lábaim megvizülnek, és még veszedelmesebb fájdalmak' szenvedése alá esem: de ő e' kérelemre mit sem ügyelve, igen durván ezt felelé: «Az én cselédeimnek egyéb dolgok vagyon, nem járhatnak senki' bajában.» Ennélfogva kénytelenek valánk a' vízbe bemenve a' sajkába behágni.

Melly sajkából midőn a' maros' tulsó partjára kiszállattunk, a' ruhák lábaimra fagytak volt. Itten viszontag könyörgött a' n. édes anyám a' Hajósmesternek, hogy engedje-meg, hogy valamelyik szekereére felcsipeszkedhessünk; de még hallani sem akarta kérelmét. E' miatt kénytelenítettünk csupán magunk elindulni a' parttól, honnan bús szemeinket a' maroson általvetve, láttuk a' sok dúló Oláhokat Szirb felől Ilye felé menni. Kiknek nézellése miatt annyira elfogódott szívünk, hogy sokáig nem éreztük sem fájdalmainkat, sem a' csipős hideget, melly ellenségként dühösködött. Az előttünk a' török-búza-földeken által a' Dobra felé vivő-országútra sebessen elhajtott szekerek' nyomán lassan-lassan botorkázgatva a' most jegyzett útig jutottunk, mellyen a' maros' mentén lefelé vaktában egy falú' széléhez értünk, hol velünk szembejött serényen egy Oláh, bottal, és bennünket mord hangon e'szerint vona kérdésre: «Kik vagytok és hová mentek.» Kinek mí e'ként: «Szolgálók voltunk, Ilyén feküdtünk, és, minthogy onnan a' Lakosok mindnyájon elfutottak, már most menyünk ide e' fálúba, talán lesz itten vagy egy Keresztyén, ki minket bebocsátand a' házába, hogy a' hidegben meg ne fagyjunk.» Ekkor az Oláh felemelvén pálczáját, imígy fenyegete-meg: «Halljátok! én ezen Breznyik nevű falúnak Bírója levén, e' kezemben levő bírói pálczámra tiltalak títeket, hogy e' mí falúnkba be ne menjetek, mert meg fogtak öletni, mint Magyarok; mivel az Oláh Nemzet a' Magyaroknak halálos ellensége. — Ezen az országúton akár alá, akár fel mehettek, Isten' hírével.» Ez alatt egy kis dombról lefutván egy magos-termetű sovány Oláhné, oda jött, ki tüstént ezt kérdé tőlünk: «Tí honnan szaladtatok-el? talán Ilyérol?» «Igenis» felelénk mi. «Kik vagytok?» tudakolá ő. Mellyre szintolly választ adánk, mint millyent a' Falusbírónak adtunk volt. Ekkor ugyanaz megsóhajtá magát,

és monda: «O Szegények, be nyomorultak vagytok! (ujjával előre mutatván) látjátok ama' dombot, és ennek tetején a' házat, ez az enyém; menjetek-fel oda, hová minekutána felmász-káltatok, üljete-le a' tűz mellé melegedni, mert, a' mint veszem észre, félíg megvagtok fagyva.»

Mí a' kimutatott hely felé elindúltunk; de a' Falúsbíró, a' haragra-gyúladt, újra erősen kezdett tiltani, és fenyegetni pálczájával, hogy megver, ha parancsolatja ellen cselekedéndünk. Azonban az Oláhné, mintha valami mennyei malaszttól lelkesült volna, szelíd tekintetet vetvén reánk, így bátoríta: «Ne hallgassatok senkire; fogadjátok-meg azt, a' mit én mondok és javaslok. Én Katonáné vagyok, ez pedig (a' Falúsbíróra ujjalván) a' Parasztok' Bírója, 's ezért nekem nem parancsol. Az első futáskor is tartottam Magyarokat házamban, és most is tartok. Melly az én szabad akaratomtól függ, nem a' Parasztok' Bírójától.» Magunk szakadatlanul iparkodtunk a' domb felé; mellyet látván a' Falúsbíró, utánunk akart eredni; de az Oláhné ötet mellybe ragadván, hátratartoztatá. Utoljára a' dombra felmász-káltunk, bementünk a' házba, és itten a' föld-színre csinált kemence alá, a' tűz mellé letelepedtünk.

Szinte félóra mulva a' Gazdasszony is haza jött: ki tüstént jó tüzet gerjeszte, és nagyon bosszankodott a Falúsbíró' gorombaságán, mondván: «E' falúnak egy része Szélbeli Katonaság [határőr], más része pedig jobbágyság: következőleg ennek amazétól külön Bírója vagyon: mégis a' Parasztok' Bírója nekem parancsolni akar! Mellyért, ha a' férjem a' Commandóból, kit várok ma estre, haza jön; kérdőre vonatom ökemét. (Hozzánk közel jövé) Tí melegedjete-meg jól, és semmit ne búsúljatok, mert ha a' férjem haza jön is, tí azért itten ellehetek, mivel az igen jó ember. Noha sok gyermekeim vannak, mégis elférünk itt mindnyájon. Az ezelőtti futáskor is tartottam én házamnál egy Ilyei, Hedviga nevű Nemesnét két leányaival két hétig.» Ennek végén kiment a' házból.

Kinn sok asszonyi beszéd kezdett folyni. Melly között egyik a' Gazdasszonyunktól ezt kérdé: «Kik vannak nálad?» «Valami Szolgálók:» felele ez. «Ne hidd, felszólla másik, mert azok Nemesnék. Hát nem láttad, milyen szoknya vagyon a' nagyobbacska lánykán?»

Ezután csak frisen bejött a' Gazdasszony, 's tőlünk azeránt tudakozódék, ha már megmelegedtünk-e? Kinek mí: «Már valamennyire kezdjük a' melegséget érezni.» Ekkor ő reám nézvén, szólla: «Te, úgy látom, nagyon, rosszul vagy. — Csak-

ugyan keressetek magatoknak más szállást, míg be nem sötétedik, mivel a' Férjem nincsen itthon, 's ennek híre és akaratja nélkül senkit a' házamba be nem fogadhatok.» Mí legottan észrevettük, hogy ötet a' kinn egybesereglett Asszonyok csábították-el; 's ezért igen szépen kértük, hogy «engedje-meg avvagycsak más nap regig nála maradnunk: mert jól látja, hogy mindnyájon erősen elaléltok vagyunk. Kiváltképen engemet lábaim' kegyetlen fájdalmai miatt melly kínok gyötörnek! és a' kis lyányka is elszenderedett.« De ő előbbi szavától el nem állott. És megintlen kiment.

Mí, a' vad sors' üldözöttjei, meghatároztuk magunkban, hogy onnan teljeséggel meg ne mozduljunk. Mert láttuk, hogy a' gazdasszonyunk' szíve nemes, hanem holmi haszontalan szószátyárok tanácsolták-le önként ígért jóságának végrehajtásáról; 's erős hiedelemmel voltunk azeránt, hogy ő arra nem fog vetemedni, hogy minket házából kihányjon. A' ki néhány perczek mulva viszont befutott, és reánk nézve szánókozólag, szólla: «Mihelyt a' gyermek felszerken, keressetek más szállást, mert én a' jövő éjre itt nem tarthatlak titeket.» Mí ismétlen esdeklettünk neki mindenre, a' mi Szent, hogy legyen kegyes, bennünket más napig magánál megszenvedni. Mellyre ő Nem-et mondván, viszontag kiméne.

Valami három fertályóra' elfolyása után, a' Gazdasszonyunkat egy férfival beszélteni hallottam. Melly beszédre szoros figyelmemet fordítván, hallám a' Gazdasszonyt, az ajtó felé közeledve így szóllani: «Én megint befogadtam három Magyar-nét, kik igen betegek.» Erre a' férfiú haragosan: «'S miért ne fogadtad volna be szegényeket?! Mikor érkeztek ide?» «Ma délben;» felelé a' Gazdasszony. «Hát enniek adtál-e? folytatá kérdéseit a 'Férfi, mert azok ehések, és szégyenlenek kérni.» Mellyre a' Gazdasszony; «Igenis adtam mingyárt, mihelyt ide jöttek.» Ekkor a' Férfi: «Jól van; jer már menjünk-be, hogy lássam-meg én is őket, 's azután készíts vacsorát, hogy egyenek ők is mivelünk.» Mindezeket én a' n. édes Anyámnak, ki az álmából felébredt húgommal bibelődván, máshová nem figyelmezhetett, hirtelenül elbeszéllettem, hogy ha a' Férfi, kit szavai a' Házi-Gazdának hagytak gyanítani, bejövése után tőlünk ezt tudakolja, hogy a' felesége adott-e ennünk? mondassunk Igen-t, nehogy ez hazugságban maradjon, mivel nem adott volt! és reánk megnehezteljen.

A' Gazdasszony és Gazda tüstént bejöttek: ki minket jól megnézvén, igen szépen megköszöntött, mellyet mí is hasonló

becsülettel fogadván, így szólottunk hozzá: «Édes jó Urunk! mí ma reggel Ilyéről, mint mások is, életünk' megtartásáért kénytelenek valánk elfutni, és, midőn sok keserves mászkálásunk után e' falú végéhez érteztünk volna, a' te Hitesed olyan szánakozó Keresztyénné volt, hogy bennünket önnként felkűldött ide, mit neki eléggé meg nem tudunk hálálni. Már most, ha Isten tégedet haza vezérlett, könyörgünk neked, szenvedj-meg házadnál eggy-néhány napokig, 's enyhítsed pártfogásod által elhagyatott szerencsétlen Felebarátnéid' szíveiknek mély sebeit, mert a' Teremtő megáld magadat, feleséged', és gyermekeidet jólelkűségédért.» Mellyre a' Gazda: «Én, édes Asszonyaim, a' tí kinézéseitek' és beszédedekből sajdítom, hogy nem vagytok és nem voltatok dib-dáb személyek. Nekem, kedves Asszonyaim, alkalmatlanságomra nem vagytok, és nem is lesztek, és innen, ha akarnátok, sem mehetnétek-el máshova, mert én el nem bocsátanálak. Maradjatok itten békességesen, míg Isten lecsendesíti ezen zürzavart, azután a' Mindenható' segedelme által visszatérhettek lakhelyeitekbe. Én most épen nem akarom tudakolni, kik voltatok? mert hiszem, hogy az három, vagy négy napok mulva önkéntesen ki fog kerülni. De azt kérdem, a' feleségem adott-e ennetek?» «Igenis adott, Isten őtet áldja-meg érette;» válaszolánk mí. Ezután a' Gazda feleségének így szölla: «Kedvesem! készíts jó vacsorát, hogy együnk mindnyájon; mert nekem az ételem akkor esik legjőbban, mikor idegennel eggyütt eszem az én kevés szerzeményemből. Azután vess ágyat e' nagy szenvedés alá vetett lelkeknek, hogy nyugodjanak csendesen velünk eggyüt az én békesség-szerető hajlékomban.»

Dec 2-dikáig, Csötörtökig minket mindennap' háromszor tápláltak jószívű Gazdáink. De ezen nap' déleesti órájiban igen szomorúak kezdettek lenni, és többet kinn, mint benn ültek. 'S valahányszor a' házba bejöttek, mindenkor bús szemeket vetettek reánk, és bennünket mély sóhajtások között bíztattak, hogy «fájdalmaink mellett csendesen nyugodjunk, és ne tart-sunk, semmi bántódástól, míg őket elevenen fogjuk látni. Hanem az ők halálok után szánjuk-el mí is magunkat a' kimulásra.» Szemeik a' sok sírás miatt kiveresedtek volt; mellynek okát ki nem találhattuk. Minekutána est leve, a' Gazda néhány karót, két nagy botot, és ugyan ennyi vasvillát a' házba beemelvén, azokat az ágya alá bevetette, és három fejszét az ajtó megé helyezettetett. Mí erősen rebegtünk! Azonban a' Gazda minket keményen bíztatott, hogy semmit ne féljünk, míg ő életben

maradand; mert az ágy alá és ajtó megé lerakott szereket háznépének és mínekünk oltalmazására hozta be. «Kitől kellene tartani? kérdém én, talán bizony rossz emberek akarnak reánk ütni» Melyre ő szomorúan: «Nem, de ha történetből valamely kötelőző rossz ember találna ide bejöni, szükséges, hogy legyen, honnan eszközt elővenni annak kiüzésére. Ne féljete, édes kedves Vendégném, ne-féljete, míg én életben leszek.» Végzé, 's azonnal kiment a 'marhájinak kostot adni.

Gazdánk kevés idő vártatva bejött, kinek homloka' ráncaizait a' gond' és bánat' fellegei lepték volt el. Gyermekeit a' velünk általellenben volt ágyára egymás mellé leülteté. Maga és felesége a' tűz mellé ültek-le, ez velünk, az az ajtóval szembe. Kik eggyről is másról is csendesen és megfontolólag beszélgettek együtt. Azonközben kilencz és tíz óra között kinn némű beszéd kezdett hangzani, mellynek hallására a' Gazda tüstént felpattant és kiszaladt. A' Gazdasszony pedig e'ként bízata benünket: «Ne ijedeztetek semmit, mivel mí el nem hagyunk titeket.» De sűrű könyűk csorgottak-le bágyadt szemeiből! És mí ezer meg ezer következhető szerencsétlenséget forgatánk elméinkben!

A' Gazda kinn sokat vetélkedett az odajöttekkel, és küldötte őket haza menni; de ők keményen tusakodtak a' házba bejöhetni. Melly későre meg is lón, ilyen formán: «A' Gazda bejött elől és leült előbbi helyére, ezt követé három izmos Oláh, kiket az ajtó felől letelepíte. Ezeknek látásakor mí jó formán szusszanni sem merészeltünk. Csak hamar a' Bejöttek közül a' Magosbik ülőhelyéből felemelkedett, kit a' Gazda mingyarást megszöllita, kérdvén, hová akarna menni? Mellyre az így szóllt: «Vizet keresek.» Ekkor a' Gazdasszony Vojkicza nevű kised leányának parancsolá, hogy a' korsót adja oda a' Szomjúnak. A' ki a' Gazda' intésére előbbeni helyére leereszkedék, de a' neki hevenyében oda-nyujtott korsóból nem ivott. És mintha valami gonosz lélektől ingereltetett volna, ismét felállott, 's egyenesen felénk indúla. Azonban a' Gazda férfiasan szólla neki: «Hallod-e! mit akarsz? és miért nem ülsz a' kimutatott helyeden? vagy, ha nem tetszik, lóduj haza.» «Meg akarom nézni, kik és mifélék vannak nálad?» válaszolt a' Kígyószívű. Kit a' Gazda visszalökött, 's harsogtatá felemelt szavait: «Ártatlanvérszomjuhozó! nem megmondottam, hogy légy becsületes ember, ha bejössz a' hajlékomba? Mi bajod van nyomorult beteg Vendégnémimmel? Ha Isten nyúgodalmat engedett nekik ezen kis hajlékomban, azt miért irigyled? Te kárhozott pára! minek

jársz az Eggyházba, és miért böjtölsz? különösen mért böjtö-
löd most a' Karácsoni szent böjtet? ha ilyen megromlott, ve-
szett szíved vagyon.» A' Vadérszű még tíz versen próbált hoz-
zánk jöhetni, de kit a' Gazda, a' mi Védangyalunk, mindannyi-
szor visszatartoztatott. A' más két Oláhok a' történetet gú-
nyolva nevétek, gúnyolva nevétek a' Gazdasszonyt is, a'
szüntelenül sírót, kinek csúfolódva mondának: «O te boldog-
talan miért és kikért pityeregsz? A' Magyarokért! ezekért
nem kell, mert ezekről gondoskodni fog az Oláh Nemzet, és
ennek dicső Királya, a' Szent Hóra, hogy rövid időn mindnyájon
idvezüljenek. — Asszony, gyenge-eszű Asszony! csudálkozunk
hiú buzgóóságodon!»

A' ház' Gazdája öszveszedte minden férfierejét, és katonai
ügyességgel elutalá hajlékából a' mi életünkre törő Gyilkosokat.
Továbbá a' benn volt karókkal az ajtót belől erősen betámasz-
totta, a' vasvillákat és fejszéket az ajtó mellé tette, és őmaga
's a' felesége az ajtóküszöbnél keresztül feküdtek; amaz lefek-
tében ezeket mondván nekünk: «Imádkozzatok Istennek,
hogy én életben megmaradjak, mert úgy tí is élni fogtok. Én
ide senkit be nem bocsátok. Jaj annak, a' ki erőszakot teend
szegény, de nyugalomszerető hajlékomon!» Ez éjjel még csak
a' gyermekek sem aludtak.

Hasonlólag virradtunk-fel Dec. 4-dikére, Szombatra is.
Midőn a' falúbéli Oláh Papnál volt Ribiczey nevű Ilyei Nemes
hozzánk jövé, 's látván, melly erőtelenek vagyunk, kivált
énmagam minő halál' leánya vagyok, n. édes Anyámnak ezt
javaslá, hogy «fogadjon szekeret és menjen-be Dévára, hová az
elutazás, (mint hiszi,) már bátorságos; mivel a' Vármegyébe
feles Székely-Katonaság érkezett, és az Oláhok nem mernek az
úton és falukon annyira dühösködni, mint eddig.» Kinek n.
édes anyám: «Vaj ki örömmel indulnék be gyermekeimmel
együtt Dévára, csak akadhatnék olyan istenes emberre, ki
minket fizetésért oda bevinne. Melly fáradtságáért akármennyit
is kívánna, azt Donáth Antal öcsém, ki most Déván van, jó
szívvel kifizetné.» Erre a' Nemes: «ezen utazásra jobbat és
alkalmasabbat sem keresni, sem kapni nem lehet a' ház'
gazdájánál. Ki Katona-léttére leghívebb szekeres és őrző lehet
az úton.»

Mind mímagunk, mind a' Nemes a' ház' Gazdáját kérni
kezdettük, hogy eddigi meghálálhatatlan keresztyénségét koro-
názza-meg azzal, hogy bennünket, kegyetlen kínzásokat, hide-
get, éhséget kiállottakat vigyen-be Dévára. Ki egy előre vono-

gatta magát, de minekutána eggynehánszor reánk nézett, így szólla: «Ám legyen, elmenyek, ha feleségem' és gyermekeimhez vissza sem jövök többé. Elég örömemre válik nekem, hogy rajtatok, ártatlan Szenvedők! segíthetek, kiket szívem, lelkem sajnál, hogy ilyen keserves állapotra jutottatok. De az elindulás holnap, mivel vasárnap lesz, meg nem eshetik, hanem holnaputánra marad.»

Dec. 6-dikán, Hétfőn reggel, midőn a' Gazda szekerét az útra mindenképen elkészítette volna, eggyémelly oda termett falúbeli Oláhok ötet e'ként kezdték letanácsolni: «O szerencsétlen! téged' a' Magyarok meg fognak ölni: ezért jó leszen, ha elindulásod előtt meggyónsz, és az utolsó kenetet is felveszed.» (E' beszéd alatt oda jött volt a' felebb írt Nemes is, látni a' mí elindulásunkat.) Melly koholmányok a' Gazdát annyira megtántorították, hogy hozzánk így szólana: «Én szánlak titeket, de veletek el nem menyek, mivel azt mondják ímez Oláhok, hogy engemet Déván megölnék a' Magyarok.» «Ne hidd, édes Megszabadítónk, o ne hidd! mert a' Magyarok még örvideni fognak azon, hogy te illy nyomorult Magyar lelkeket viendesz közökbe. 'S ezért azoktól dicséretet és ajándékokat is fogsz nyerni:» mondánk mí; és velünk együtt a' Nemes. Mellyre a' Gazda megnémult.

«No mit hallgatsz? felriasztá a' Gazdasszony férjét némaságából. Ha te el nem méssz, elmenyek én. Eggy szempillantat alatt kétfelé fésülöm hajamat, és üstökbe kötöm. Ezután felveszem a' te más rendbeli Katona-köntösödet. Fejemre keszkenő helyett kalapot teszek-fel, és ezt a' szemeimre jól bevonom, 's elhajtom én az ökröket.» Midőn a' Gazda: «Elég, feleség, elég; ismétlen érzem, hogy férfi és katona vagyok. — Édes Asszonyaim! íme én beviszlek titeket Dévára; hanem nektek is gondotok legyen ám az én életemre, mint nekem volt a' tiétekre.» Ennekutána minket a' legjobb móddal felhelyeztetvén szekerére, ezt elindítá.

A' nagy havazás után jól megtöretett úton izmos ökreit sebessen hajtván a' Szekeres, csak hamar, a' Veczel' terébe jutottunk. Hol eggy, ezen falúsi Szélbeli Oláh Katona, ki négy ökörrrel nagy szán gabonát vonatott, (mint maga azután erántunk létekor kijelenté) Dobra felé örölni. Ez szekeresünket távolról e'ként szollítá meg: «Hová, háová, Pajtás?»! Kinek emez: «Dévára.» «No hát ha oda indultál, folytatá amaz szavait, meggyóntál-e előbb otthon Papodnak, elbúcsuztál-e feleséged' és gyermekeidtól? mert te Déváról soha többé vissza nem fogsz

jóni. (Ezalatt a' két alkalmatosság egymás mellett elhaladt, a' Katonák pedig az egybetalálkozás' helyén az út' közepén megállottak együtt beszélteni.) Olyan időre jutottunk, melyben nem tudja ember, miféle Nemzetnek adja-ki magát; mivel, ha a' Magyar Oláhot talál elő, levágja; ha pedig Oláh akad Magyarra, ezt az fejbe üti.» A' többit nem érthettük, mivel a' Szekeresünk által meg nem állított ökrök előre elsiettek.

Minekutána messzire elhaladtunk, a' 'n. édes anyám egy a' szekérlészából kihúzott vesszővel az ökröket érintgetni kezdé, és ezek egynéhány perczenetek alatt annyira elvonák a' szekeret, hogy Szekeresünket alig láthattuk. Ki minket mikoron beért, így szólott: «Ezer szerencsétek, hogy az ökrök meg nem állottak: mivel az örölni ment Pajtásom annyira reábeszél volt, hogy a' Dévára való bemenetelről mondjak-le; hogy, ha ottan közel legyetek, a' szekérről az út' közepére letettelek volna. — Bizony még most is gondolkozom, mitevő legyek, mert nagyon féltem az életemet.» Kinek mi érzékenyül: «Hát ugyan te, merő feddhetetlen szív és jó lélek, reá vetemedtél volna azon kegyetlenségre, hogy minket félhaltakat, e' dérbén a' puszta mezőben az országút' közepére letégy, és itten hagyj?» Erre ő nem tudott mit felelni, hanem reménykedett nekünk, hogy ötet ne engedjük, hogy a' Magyarok megöljék. Mellyre mi: «Ingyen se gondold, jó Keresztyén, hogy azok tégedet bántsanak, midőn te az ők rokonjaikat szabadítod meg a' haláltól, és viszed a' veszedelemből bátorságos helyre.» «Jól vagy, hogy most menet nem fognak hozzám nyúl, folytatá ő habozását, de visszatértemben megfosztandnak életemtől, 's kedves hölgyemet és gyermekeimet nem ölelhetem többé!» «Ettől se tarts semmit monda lágységjével a' szíven uralkodni tudó n. édes anyám, mert az öcsém Donáth Antal a' Vármegye Tiszteitől számodra Passzuszt fog venni, mellyel bátran haza utazhassál.» Ennek hallására vidámság ömlött-el arczain.

Midőn a' Dévai Vár megetti Kepies nevű hegy mellé, mellyen ma a' Királyi Urodalom' derék szöllője vagy, jutottunk, a' Ribiczey Ádámné' szül. Horváth Máriának a' város' végén volt Majorja felé kezdénk figyelmesen nézni, hol, az e'melletti magos kőhídon egynéhány Katonák, és ezeken időbb bizonyos távolságra egymástól három csapat vitézek valának. Kiket a' Szekeres hogy megpillantott, újlag rebegni kezdett, mondván: «Azok bizonyosan Székely-Katonák, kik az Oláhokra erősen haragusznak. 'S ezért jaj nekem!» Kibe mi minden módon lelket igyekeztünk verni.

Azonban a' vigyázó Katonák keményen siettek felénk közeledni. A' hozzánk közelebb volt első-rendbeliek a' szekeret csak hamar körülvevék. És ezt, hogy a' hozzánk terjesztett kérdéseinkre gyenge-hangú feleleteinket jobban megérthessék, egy kevésbé megállíták. Kik megtudván, hogy a' Szekeresünk Oláh, ezt mindnyájon rendre megcsókolták, ölelték, simogatták, dicsőítették, és áldották úgy, a' hogy a' romlást nem-ismerő szíves, lelkes Székely-Magyarok szoktak áldani!

E' Vitézek Szekeresünket felültették a' szekérre, és az ökröket magok kezdték hajtani, 's a' közeledő második Csapatnak harsogni: «Ide, ide, Atyafiak! lássatok csudát, egy Oláh Magyarokat szabadít-meg az Oláhok' kegyetlenségétől, és istentelen meggyilkolásától!» Azok is oda jövének, az előbbiekhöz hasonlólag bánának Szekeresünkkel. Kit, nem-különben a' többi mezőn volt, és frisen a' szekérhez tolakodott Katonák emberi szent szeretettel öleltek-által. És közönségesen ezt hangoztaták: «Szegény Magyar Véreink, hol és miként nyomorogtak annyi idő olta, bámulásra-méltó, hogy meg nem haltak eddig. De, úgy tetszik nekünk, hogy itten semmi nem olly' csudálatra méltó, mint az, hogy őket Oláh szabadítja-meg az Oláhok' dühétől?» Illyetének hallására Szekeresünk örömeiben magán kívül ragadtatott!

Azon nap' délutáni két órakor a' város' végéhez érkeztünk. Hol, az ottan állott Székely-Katonaság hasonlatos felebaráti érzések között idvezlette Szekeresünket, és bennünket mindnyájon elkísért a' szállásunkig. Mellyet n. Donáth Antal Atyánkfiának, (kinek saját házában őmaga és a' Principálisa n. B. Józsika Dániel valának szállva) n. Fejérváry Istvánné nevű Gazdasszonya' Vám-úczában volt házánál kívántunk egy-előre szerezni. Hol beemeltek minket egy szobába, mellynek földjére én, ki lábaim' irgalmatlan nyilaldozásai miatt sem nem állhattam, sem nem ülhettem, letétem magamat, és itten lefeküdtem. A' n. édes Anyám n. húgossal a' tűz elébe ült, és a' Gazdasszonyt erre kéré: «Hogy Donáth Antalt hívassa oda. A' Szekeresnek pedig mutasson jó helyet, hová marhájit beköthesse és elhelyeztethesse szekerét.» Mellyre a' Gazdasszony így szóllott: «Pontban minden meglesz.»

Azonban véletlenül betoppant n. Donáth bátyám hozzánk a' szobába. Ki minket, elalélt lelkeket, meg nem ismervén, e'ként szóllott a' Gazdasszonyhoz: «Hát Kendnek micsoda Betegjei vannak újra?» (tudván, hogy még fekszik azon szobában egy Dömsödi nevű nőtelen szabómester.) Melly kéré-

désre sem a' Gazdasszony, sem édes anyám semmit nem mondott. Hanem én kevés idő vártatva elkezdém: «Már édes Bátyám Uram! nem ismer bennünket.» A' Kí ennek hallására nagyot jajdult, és kiszaladt a' szobából; 's nem soká vizsont bejött erősen zokogva. Kinek a' n. édes anyám: «Ne sírj, szeretett kedves Öcsém! mert már mindenem túl vagyunk. Hanem tégy rendelést, hogy ez a' mí megbecsülhetetlen jó Keresztyén, Breznyiki Szekeresünk, ki magamat és gyermekeimet Nov. 29-dike olta a' maga hajlékában táplálta, gyámolította és őrzötte ma regig; és saját szekeren ide behozta: sem ő maga, sem ökrei semmi fogyatkozást ne szenvedjenek. A' ki a' holnapi korányig itten maradand. Akkor ötet fizesd-ki szíved' nemességéhez képest, és ma készíts számára törvényes Passzuálist, melly nélkül fél visszatérni.» Eggy perczenet mulva annyi jó ételt és válogatott italt tétetett n. tisztelt Bátyám a' Szekeresünk' elébe, hogy ez azt sem tudta, mellyikhez fogjon előbb?

Dec. 7-dikén, Kedden reggel n. B. Józsika Dániel a' Szekeresnek húsz Rftokat küldött ezüst pénzben, és Donáth Antal Bátyám hasonlóképen húsz ezüst forintokkal ajándékozta-meg azt. Kinek továbbá általadta a' Menedéklevelet, és útravalót, bort egy, pálinkát félvedret, két nagy fejér czipót, és néhány font halat. Mellyeket elvevén a' Szekeres, e' szavakat adta-ki: «Az Oláh Nemzetet gonosz-lelkű Hitegetőji arra vették, hogy azon szent kötelességet, az engedelmisséget, mellyel tartozik az a' Nemes Magyar Nemzetnek, ne teljesítse. 'S eggyes' smind arra ingerelték, hogy a' legdühösebb vadállatok' módjára szaggassák-öszve a' kegyes Magyar Nemzetnek szelíd fijait és szelíd leányait. Szentséges Egek! álljatok méltó bosszút a' Csábítokon, és azokhoz, kik ezek által megvesztegettettek, küldjeteK Szent Lelket alá, mely tisztítsa-meg őket, és terjessze azoknál ez igazság' világát, hogy csak az a' Nemzet boldog, melly a' maga becsületét szereti, és híven teljesíti törvényes tartozásait. Én, én, sokképen Szerencsés! melly megelégedéssel fogom hirdetni zenebonás Nemzetem' fiainak a' dicső Magyarok' jószívűségét és nagylelkűségét! 'S melly büszkén gúnyolondom-ki mind azokat, kik engemet holmi koholt szín alatt le akartak tanácsolni nemes kötelességem' teljesítéséről, le akartak tanácsolni, hogy vetkezzem-ki az emberiségből, és ezeket, ezeket a' nyomorult Betegeket, (reánk mutatván,) ne tápláljam, és ide Dévára ne hozzam-be. Istenem! mint örülnék, ha e' megpirítás jó útra téríthetné a' Kegyetlenkedőket!» — — — Többet

is akart szállani, de szívében elfojtódott, 's érzékeny elbúcsúzása után útnak eredt, részünkről örvendetes visszautazás' kívánása között.

Ugyanezen napon a' testvér-bátyám, Mátisfalvi Göttfy István is egy szomszéd falúból előjövén, a' mí röviden elszóllott szenvedéseinken lett kimondhatatlan megilletődései után, a' maga Dévára való beverekedhetését e'szerint adta-elő: «Engem' a' Gyálumáréi pálinkafőző' feldúlása és égetése előtt, egy Bányász, ki az Oláhoknak istentelen készületeiket megsajdította volt, valamelly úrúgy alatt magához hívott, bányásköntösbe felöltöztetett, és magával ide Dévára behozott. Hol szüntelenül Donáth Antal' bátyám oldala mellett valék.»

Halhatatlan-émlékezetű Donáth Bátyám a' maga házával általellenben, hová a' tudva-levő okért be nem fogadhatott, a' Lépa Demeter nevű Városi lakos' házánál szegődött szállást nekünk, és bennünket ide ugyancsak ezen napon el is vitetett. Hol mindnyájon n. Farkas Mihály', Hunyad V[árme]gyei Orvos' keze alá adattunk. Ki legelőbb is az én és n. édes Anyám' fején volt sebek' kitakarítása' és orvoslásához kezdett, mellyek mind addig takarítatlanok és gyógyítatlanok valának. Néhai édes Anyám három holnapi fekvése után felgyógyult. Magam egész esztendeig feküdtem, mellynek első negyedében olyan súlyos beteg voltam, hogy minden pillanatban kimulásom látszott közeledni. A' második negyedben az életre visszafordultam. A' harmadikban kezdett valamennyire gyűlni az eröm; és így a' negyediknek vége felé kezdettem egy-egy keveset járkálni a' szobában a' pálcza' segítségével. Az ártatlan húgom a' balvállán lett nagy csomója, szenvedett sanyarú hideg és ijedség miatt szárazbetegségbe esett, és kilencz holnapokig tartott ágyba fekvése után meghalt!

Kinek terhes betegeskedése alatt Tógya Todor Dévára hozzánk bejövén, 1785. Jan. 6-dikán, délelőtt arról ezeket beszéltette: «A' mult év' Nov. 4-dikén este, midőn Hóra' Drabantjai mindnyájunkat megtámadtak volt, és én tolvajt kiáltottam, és ez az ártatlan kis lyányka sikoltozott; egyik Vérengző enge-met a' mellyemen keresztbe ütött; melly ütés a' gyermeknek balvállát is érte, és ez volt fő szülője mostani nyavalyájának. E' kapott sebekkel elszaladtam, megtarthatni mind a' magam, mind a' kicsinyded' életét. 'S e' végre más nap' reggel ezt kezdettem felőle elhiresztelni, hogy ötet húgomnak fogadtam, 's fel kívánom nevelni: de így sem volt bátorságos, vele a' faluban benn hálnom, hanem az erdőben hol egy, hol más helyen,

mivel szüntelenül leselkedtek utánam a' Vérontók. És ez így folyt mind addig, míg a' Kisdedet Ilyére elvitték.»

Továbbá ugyan Tógya így folytatá szavait: «Minthogy mostan bátorságban vagyok dühödt Nemzetem' bosszúállásától, kijelentem nektek, jó Asszonyom és kedves Nevendékek! hogy Szirbben, valamint egyebütt is, minden rossznak fő Kigondolóji, és hathatós Segítők, hogy az kivitethessék, az Oláh Papok voltak. Kik ottan ottan az Eggyházakba gyűjtötték a' népet, és ezt arra kívánták ingerelni, hogy a' békesség' és nyúgodalom' arany lánczait szerte tépjék, és a' vad tigrisekként vért ontsanak. Nem volt olyan helyek az Eggyházaknak, melly dugva nem volt volna holmi lopott fegyverekkel, sőt még a' szent Képek is megfertéztettek az által, hogy ezeknek hátok megé némelly apró gyilkok rejtettettek-el. Melly istentelenség már régolta gyakoroltatik, 's ezért igen csudálkozom, hogy az okos Magyar Nemzet ilyen későre ébredett-fel! — A' néhai kedves-émlékezetű Biztos Göttfy Úr is a' Szirbi Oláh Pap' sátáni gonosz lelki ismerete miatt veretett halálra és öletett-agyon a' mult Nov. 5-dikén. Ugyanis ez ingerelte-fel a' maga hasonló gazember fiát, ifjabb Jernyila Juont, Szirb Tagyert, Nyikula Juont, Rügyán Tagyer és Rügyán Petrucz testvéreket, Átyim Ketyincsent, Molnár Pétert, Burze Pászkot, Pusa Vasziliát, Kejenáncz Tagyert, Száva Urszot, az Oláh Diaconust Deák Jánost, ki legnagyobb gyilkos volt, Bolka Jozsvot, Bogye Tagyert, Petrucz Péternek fiát, Kozma Pászk' fiát, Pétrészk Kosztángyint, Pávelt, Szirbi lakosokat, és Vályelunge nevű falúbeli Bolka Juont, hogy a' tiszteltem n. Urat végezzék ki az életből. Kit azok mihelyt meggyilkoltak, a' Pópa azokat az Eggyházba vitte, 's tömjénnel megfüstölte azért, hogy, ha a' Megöletettnek ördögi vére (mert ez vala kifejezve az Oláh Papok által a' Magyar Nemes' ártatlan vére eránt!) reájok cseppent volna, annak erejét az gyengítse meg, és nyissa-fel a' Mennysország' kapújit számokra.»

1785. Máj. 12-ikén, Déván esni szokott vásár' alkalmatosságával azon Ilyet Oláh, ki 1784. Nov. 29-ikén Szirbból a' húgomat és köntösömet Ilyére elhozta volt, bennünket felkeresett. Kinek n. Donáth bátyám tizenöt Rftot ajándékozott, és így három annyit, mint a' mennyi az alkú vala.

Ugyanekkor a' mí Breznyiki Jótevőink, a' férfi Forró János, és ennek hitese Flórinka minket legelőször meglátogattak 'S a' Férfj szíves beszédei között különösen ímezeket mondá: «1. A' mult esztendőben, Dec. 2-dikán, délután, szerfeletti búsulásunknak e' volt az oka: »Engemet, mint Gazdát, az Oláh falúsi

törvényes szokás szerint, a' Parasztok' Bírója, neki a' falusi paraszt Közönségtől letett két pénzbeli díj mellett, ennek nevében megintett erre, hogy titeket adjalak-ki, hogy ők öljenek-meg. Mert ha nem, jaj leszen mind nektek, mind háznépemnek! Illyen környüállások között én is a' Katonaság' Bírójának két pénzt adván, a' Parasztok' Bíróját visszaintettem, hogy a' kezealatti Paraszt Közönségnek adja tudtára, hogy se rajtam, se háznépemen, se Szállóimon, se pedig hajlékomon semmi erőszak ne tétessék, mert esküszöm, hogy életével fizetend, a' ki a' mondottakat sérteni fogja. Mellyeket nektek akkor ezért nem adtunk tudtotokra, hogy még jöbban is meg ne ijedjeteK.»

2. Az Úr Isten háznépemet és titeket megörzött a' veszélytől; de a' pogány Falusbírót, érdeme szerint megbüntette. Mivel ő, a' tí falúnból lett eljöveteletek után, két holnappal megdühödett, és nagy kínok között kiadta dagályos lelkét. Kinek illyen szörnyű kimulása' okául a' falusi népség ezt tevé, hogy ellenetek, ártatlanok ellen, olyan istentelenül törekedett!

Ezen mí örök hálával említett Breznyiki Jótevőink' életek' fogytáig minden esztendőben gyakran meglátogattak bennünket. Kiknek szelíd arcaikon meglegedéssel legelő szemeink mindég tisztelettel nézellették az egykori hív ápolás' mennyeit! Nyúgodjanak szent poraik békével! És kedves maradékaik láthassák azon boldogságnak valódi beteljesedését, mellyet ígér Isten a' második parancsolatnak eme' szavaiban: És irgalmasságot cselekeszem ezer íziglen azokkal, a'kik engemet szeretnek, és az én parancsolatimat megtartják.»